

ՆԱԻՐԻ ՔԱՐՅԱՆ
ԴՈՒՂԱՆԻ

891.99

Զ-39

ԴԱՐԱԺԸ

ՏՆՐԱՏ 1930 ՅԵՐԵՎԱՆ

19 NOV 2007

891.99

2-39

ay

ՆԱԻՐԻ ԶԱՐՅԱՆ

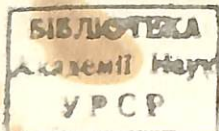
ՌՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ

ԵՊՈՊԵԱ

ՊԵՏՏՐՈՍ—1930

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 516
ՊԵՏՐՈՍ ՊՆ 1448
ԳՐԱՌԵՊԳԼԽՎԱՐ 6005 (Բ)
ՏԻՐԱԺ 3000

118384 KH

8276-53

ԱՌԱՋԻՆ ԳԼՈՒԽ

ԱԼԵԳՈՐԻՖԱՆԻ ՎԵՐԱԴԱՌՆՈՒՄ Ե ԿԱՐՄԻՐ
ԲԱՆԱԿԻՑ

Նա տուն եր գալիս Կարմիր Բանակից :
Էն բառերով տղեն—անունն՝ Ալեքսան :
Գրքերով լեցուն մի պարկ չալակին
Ու դռնին Կարմիր, ասողաձև նշան :

Մի անձայրածիր աշնան յերեկո
Փովել եր անափ դաշտերի վրա :
Յեվ Ալեքսանի սիրտը թե առած
Ուղում եր թռչել մաշինի հեքով
Ու տուն սլանալ իրենից առաջ :

Նա քանի դնում, մոտենում եր տան,
Անցնում եր ծանոթ արտերի մոտով,
Լցվում եր ենքան անհուն կարոտով,
Սիրտն անհամբեր դարկում եր ենքան :

Կարմիր Բանակից նա գալիս եր տուն,
Խորունկ մտքերով վառված էն տղեն :
Սրտում յերկու բոց, յերկու վառ յերդում,
Շուրջը—յերեկո, մշուշ վոսկեղեն :

Առաջին յերգումն նա անցյալ տարի
Տվեց Լաչինի չինար աղջկան :
Ռուչանի կապույտ քարափի քարին ,
Յերբ հանդում հովիվ ու չթվոր չկար :
— Արուս , ա՛ն իրավ , չգնաս մարդու ,
Յես կգամ , հենց վոր տարին լրանա . . . —
Ո՛ւ չերմ խոստումի կրակը սրտում՝
Սիրահար տղին վերցրին բանակ :
Նա յերկրորդ անգամ յերգվեց յերեկ :
Բանակում հանդես ու միտինդ արին :
— Յես խոսք եմ տալիս կյանքս նվիրել
Ընկեր Լենինի մեծ զաղափարին :
Յեվ նրա քարե վեհ արձանի դեմ ,
Լենինյան կարմիր դրոշի ներքո ,
Նրանք յերգվեցին կովել , աշխատել
Դուլեկտիվ սրտով , կուլեկտիվ ձեռքով . . .

— Բարե , այա , բարե , ա հեր ,
Վերջացրի , յեկա տուն :
Վո՞նց եք իրար , չահել , պահել ,
Վո՞նց եք ապրում , աշխատում :
— Վա՛յ , — վեր թռան հեր ու նանի՝
Մեկ մեկի փեշ ձեզ տալով :
Մեջտեղ առան Ալեքսանին՝
Համբուրելով ու լալով :
Մայրը հետո թաղիք փռեց
Հողե խոնավ թոնրատան
Ու կեղտակուր բարձը դրեց

Աղիզ հյուրի մեջքի տակ :

— Այ մարդ , ձեն տուր , դա խնամին ,
Յես ձվածեղ , չայ չինեմ :
Կտուր յելավ Հովաս ամին .
— Դուրս յեկ , Լաչին , Լաչին՝ ե՛՛յ . . .
Այդ , հարեան , ընկեր , ծանոթ
Իրար աշխույժ ձեն տվին .
Հավաքվեցին՝ Կարի գալուստ
Զորացրված մեր տղին :
Հավաքվեցին հետզհետե ,
Ով կար մոտիկ , սիրելի ,
Բայց յեկվորի աչքերը թեժ
Դռան մեխված են ելի :
Ա՛խ , մեկը կա , նա չի գալիս ,
Ա՛խ , անիծված հին աղաթ :
Նա ել գուցե կարոտալի
Լաց ե լինում հիմա տան :
— Բաղդդ բերեց , Հովաս քեռի ,
— Թելում քիքիր , աչքդ լիս .
Տղեդ յեկավ գիրը ձեռին ,
Արտդ գրչով կցելի :
— Եսպես խոսել , բան հասկանալ ,
Եսքան կարդալ , սովորե՛լ . . .
Զուր չեն ասել Կարմիր Բանակ
Ժորհրդային նոր օրենք :
Հարցեր տվին հեռվից հեռու ,
Պատասխանեց նա ձեռաց .
— Ի՞նչ կա արդյոք քաղաքներում ,
Խաղաղությո՛ւն , պատերա՛ղմ . . .
— Վախենում են մեր Բանակից ,
Չեն կարա գալ մեզ վրա , —

Շողաց աչքում հաղթանակի
 Հերոսական մի կրակ :
 — Իսկ դու, հայրենի, մինչև հիմա
 Ձեռք ել մտել կոլլեկտիվ :
 Յես գրել եմ քսան նամակ ,
 Յես գրել եմ , թե՛ մտիլ :
 Եսպես ե ճարն , ես ե ճամբան
 Դուրս գալու նեղ վիճակից :
 Եսպես ե մեր իշխանության
 Գիծն ու կամքը գիտակից :
 Ի՞նչ ես ասում , Լաչին ամի ,
 Ի՞նչ եք ասում հեր ու մեր :
 Կոլլեկտիվ ե խալիսը հիմի ,
 Վախտը մերն ե , հերթը մեր :
 Ձեռքը տարան ծոճաղներին
 Տիրեց խորին լուսթյուն ,
 Մեջքը քորեց Հովաս քեռին
 Ու յետ դարձավ իր վորդուն .
 — Հաստատ կենա իշխանությունն ,
 Լավ ես ասում , վորդի ջան .
 Մեղ համար ե գիտի աշխատում ,
 Հո չե՞նք լինի դավաճան :
 Վարկ ել տվալ անցյալ տարի ,
 Յես ել առի մի աչառ .
 Դո՛ւ ել յեկար , դալդ բարի ,
 Դու ել , կարաս , մի հատ ա՛ռ :
 Եդուց ելոր դարնան վարին
 Ձութ կլծեմ սեփական :
 Դու ուրիշ մարդ , կարաս , ճարի ,
 Յես — քափոր , յես հա կամ :
 Մանկությունից հոտաղ , մշակ ,

Տկլոր , անտուն ու անտեր .
 Իշխանության արևը չատ ,
 Ինձ դարձրեց յեղան տեր :
 Վո՞նց եմ չահել , վո՞նց եմ պահել
 Քորսիս ջահել եդ դանեն .
 Իսկ դու եսոր վեր ես կալե ,
 Թե կոլլեկտիվ կտանեմ :
 Թույլ տուր , վորդի պարզաբանեմ ,
 Համաձայն չեմ եդ բանին .
 Յես չլծած յեղս տանեմ ,
 Խալիսը քչի սպանի՞ ...
 Թույլ տուր , ախր , ինքս լծեմ ,
 Մուրադս առնեմ մի տարի ,
 Հետո ինքս ել չեմ լինի դեմ ,
 Առ տար ու տուր ոտարին :
 Վերջացրեց Հովաս քեռին՝
 Մեջքը կրկին քորեցով ,
 Հետո նայեց ներկաներին .
 Տարակուսած ու մոլոր :
 — Ի՞նչ եք ասում հարեաններ ,
 Ի՞նչ ես ասում , ա Լաչին ...
 Լաչինը լուռ գլուխն առել ,
 Կախ ե արել առաջին :
 Խոսքը կալավ Թեյում Բաջին ,
 Քիթը սրբեց գոգնոցով :
 Ու աչքերում չողողացին
 Յերկու կաթիլ , յերկու ծով :
 — Այլքսանիս աղիղ խաթեր
 Դեմ մի դնա , այ Հովաս .
 Խալիսի դրան չատ ես դատել
 Ու մնացել հա սոված :

Կգամ վորդի, խի՞ չեմ գալի.
 Ինչս պիտի կորցնեմ.
 Հարստությո՞ւն, վաչխա՞ր, խալի՞,
 Բարեբաղ լի նոր տնե՞ր...
 Խի՞ չեմ ուզում մարդավարի
 Ապրեմ, մաքրեմ ու հազնեմ,
 Քաղաք գնամ ամեն տարի,
 Չուզողները տրաքվեն:
 Յեռ ել մեր եմ, վորդու տեր եմ
 Մուրազ ունեմ իմ սրտում.
 Ասի թառյան հարսս բերեմ,
 Տղիս անեմ տեղ ու տուն:
 Հարսս բերեմ հարսանիքով,
 Փառք ու պատիվ տեղ լինի:
 Ծաղով, ծախսով, թաղարիքով,
 Շաղ տամ արաղ ու գինի...
 Համ ասում ե, համ չողոքորթ
 Աչքով անում Լաչինին.
 Լաչինը լուռ միտք ե անում,
 Զի իմանում ինչ անի:
 -- Չե, այա ջան, եղ կներես,--
 Ասավ վորդին կարմրած,
 Շողչողացին աչք ու յերես,
 Սերը սրտում թրթռաց.
 -- Սուտ ե, նանի, խեղճից հանի,
 Հին սովորույթ, հին կենցաղ.
 Ինչի՞նչ ե պետք մեծ հարսանիք,
 Արաղ, գինի, ծախս ու ծաղ:
 Սեր ունենամ լի ծիծաղով.
 Սերն ե արաղ ու գինի.
 Սերը չեղավ, ծախսով ծաղով

Ուրախություն չի լինի:
 Գեթ չեմ անի՝ ջերս դատարկ,
 Վեր չեմ անի յեղ ու կով:
 Յարիս կառնեմ, կոլխոզ կերթամ
 Կարմիր, կարմիր պսակով:
 Կոլեկտիվում կապրենք սիրով
 Ու կաշխատենք միասին:
 Սուտ ե, այա, կուլակի խոսք,
 Ծաղով պսակ մի ասի:
 Մարդ ու կնիկ տարակուսած
 Մտիկ արին խնամուն,
 Խնամացուն ծանր հազաց
 Ու ասավ.— Չեմ իմանում:
 Հալանեկ եմ Ալեքսանին,
 Խելոք, հալալ կաթնակեր...
 Կսպասենք մի յերկու ամիս,
 Մինչե մի քիչ մտածեմ:
 Ու վեր կացավ ծմբտալով,
 Լաչն ու յերկար հորանջեց,
 Ստվերն անցավ պատի վրայով
 Հսկայական ամպի պես:
 Ու վեր կացան ընկերները,
 Ալեքսանին սիրտ տալով.
 --Նրանք -- իրենց, մենք ել՝ մերը,
 Տեսնենք ո՞վ ե հաղթելու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԳՅՈՒՂԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՈՂՈՆ

Նորից աշուն: Անձրև: Քամի:
Ձանդուն իր հին ճառն է ասում:
— Ժողով է, հե՛յ, Լաչին ամի՛ր,—
Ձայն է տալիս կատարածուն:
Ու աներում, ժողովներում,
Փողոցներում, պատերի տակ
Գյուղի կյանքն է հուզվում յետում
Ու շուտ դալիս հիմնահատակ:

Բողոքում է ընկեր Սողոն:
Նախագահը գյուղխորհրդի:
— Եսպիսի տե՛մպ, եսքան ժողով,
Հրահանգներ եսքան խրթին...
Հուպ են տալիս վերից, վարից,
Իշխանություն ու ժողովուրդ,
Արի, Սողո, կառավարի,
Բնդիդ գիծ տար ես ժողովում:
Վոչ քուն ունես և մոչ հանդիսա,
Վոչ ել կարգին աշխատավարձ.
Ձեռ ես քաշել տանից, կյանքից,
Աշխատում ես մերկ ու սոված:

Գոնե տեսնեն, զհաճատեն,
Ու խոնարհվեն քո առաջին:—
Ու մի ուն ամպ զեմքը պատեց.
— Ախ, Լաչինի մարալ աղջիկ,
Ախ դու սիրուն, դու լիրբ Արուս,
Ես ի՞նչ արիր, դու ինձ վառիր.
Հերդ ասավ յերկու տարուց,
Դու Ռուչանանց տղի՞ն առիր...
Յեվ յես լինեմ Չաթնաց Սողոն,
Եսքան տարվա կուսակցական
Ու ես զեղի մասշտաբով
Համ քարտուղար, համ նախագահ,—
Դու ինձ մերթե՞ս, խայտառակե՞ս,
Խոսք տաս քոսոտ Ալեքսանի՞ն...
Տո, աննամուս, յես առա՞ք եկ,
Դու իմ թա՞յն ես, իմ արժանի՞ն...
Լավ, սպասիր, որիորդ Արուս,
Չոփուր Լաչին, լիրբ դավաճան...
Միտք է անում ընկեր Սողոն,
Դեռ չհասած ժողովատան:

Չափազանց բարդ, աղմկալի
Հարց է դրված եղ ժողովում:
Սողոն հուզված գանդ է տալիս,
Սաստում, գոռում ու վրդովվում:
— Այ քեզ ըջիջ, այ քեզ ժողով,
Սուս արա ե՞, ընկեր Վարդան:
Յերբ լուցին, ընկեր Սողոն
Շարունակեց թուղթը կարգալ.
«Բեղոյան Լաչին, ունեոր միջակ,

Բատրակ ե պահել, կխուս ցանք արել :
 Գյուղխորհուրդն ունի ետեալ առաջարկ .
 Ընկեր Լաչինին կուլակ համարել ,
 Գանձել նրանից հարյուր փութ ցորեն ,
 Վորպես պարտադիր հացամթերում ,
 Նրան միջակի ցուցակից հանել
 Ու հարցը դնել ձայնադրկելու :
 -- Եդ շատ դէպքեր, ընկեր նախագահ ,--
 Ժողովքեց տեղից մի կոմսոմոլիստ :
 -- Լաչինը լավն ե , արեւս վկա ,
 Եդ խղճի դեմ ե ու սխալ ե խիստ :
 Բայց ընկեր Սողոմ հուզ տվեց նրան
 Դասակարգային «անարատ զծով» ,
 Անվանեց «հակա» , կուլակի բերան
 Ու կոմսոմոլի անունը քցող :
 -- Այդ չի կարելի , սխալ ե , Սողոմ ,--
 Գոռաց Գարսեանն՝ արդեն զաղաղած :--
 Դու դեն ես հրում Լաչինին զոռով ,
 Ձե՞ վոր նա մերն ե , միջակ , հարադատ :
 Վորպես կոլխոզի հմուտ նախագահ՝
 Գարսեանն ուներ վճռական կշիռ .
 Բայց Սողոմ , Սողոմ թասիրի յեկավ ,
 Վորովեց համառ իր եչը քչի :
 Իբրեւ աղացույց , անհերքելի փաստ
 Իր կուսակցական ստաժը բերեց .
 Հասկանո՞ւմ ես դու , ընկեր Գարսեան ,
 Դեռ խամ ես , ձվից նոր յեւած յերեկ :
 Յե՛վ կուսակցական տույժ ել ստացար ,
 Ուրեմն յերկար մի փաստարանի :
 Իսկ Սողոմ , Սողոմ՝ կուսպտումն անցավ
 Սպիտակ , մաքուր վորպես աղավնի :

Ժողովում կային յերեք կոմունիստ .
 (Գոր) Սեանն , Աղասին ու Ինքը--Սողոմ :
 Սակայն Աղասին ձեռնադահ եր միշտ
 Իր «կուսակցական» աղաթին սովոր :
 Մասնակցում էին ժողովին նաեւ
 Յերկու թեկնածու , տաս կոմսոմոլիստ :
 Նրանց ել , սակայն , Սողոմ հմայեց
 «Դասակարգային դժի» անունից :
 Ո՞վ դասակարգին ընդդէմ կդնար ,
 Նրանք մեծ մասամբ չեղոք մնացին
 Քվեարկելիս (Ի՞նչ խելոք հնար...) :
 Ու Սողոմ հասավ սրտի մուրաղին :
 Քվեարկեցին միայն հինգ հոգի .
 Յերեք կողմնակից , յերկուս՝ հակառակ :
 Ետեւս մեկ մասով հարցը վճռեցին ,
 Դրին զյուղխորհուրդ՝ ժողովի առաջ :

-- Տո չեմ կարա ե՞ , այ հոգուդ մատաղ ,
 Գոռաց հուսահատ Լաչինը տեղից :--
 Հարյուր փութ ցորեն յես վո՞ր տեղից տամ՝
 Ախր խի՞ եք ինձ ճնշում անտեղի :
 Յեւ Ի՞նչ եմ խոսել իշխանության դեմ ,
 Վոր զրկում եք ինձ ձայնից , խոսալուց :
 Ես իշխանության շնորհիվ չե՞ր ,
 Վոր յես ձեռք բերի յեղներ յերկու լուծ :
 Այեքսանն ուղեց յենի պաշտպանի ,
 Բայց հազաց , կարմրեց ու վեր չկացավ :
 Տխրությամբ նայեց ընկեր Սեանին
 Ու լուռ կուլ տվեց բարկություն ու ցավ :
 «Վոչ , չի պաշտպանի նա իր աներոջ ,

Թող արդարությունն ինք--մաստան ասի» :
Ու ձգձգվում էր հարցը ժամերով,
Աստուծա՛մ էր Սողոն քեռի Հովասին :

— Տո թույլ տուր, թույլ տուր յես
պարզաբանեմ,—

Յեռում է Հովասն ու չի դադարում :—

Ախր յես դրա մոտ հարեանն եմ,
Հովիվ ենք յեղեղ մեկտեղ մի տարում... :

— Տո թույլ տուր, թույլ տուր...—

ու ժողովն ելի

Հուզվեց, աղմկեց Լաչինի համար :

Բայց Սողոն մեաց պինդ, անզրկվելի.

Յեվ շարունակեց իր ղիծը համառ :

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՉԱԹՆԱՆՅ ՍԱՆԹՐՈՍԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՀՈԴԱՆ

Դուրս յեկալ Լաչինն եղ ուր ժողովից
Ջարգված ջղերով, հուզված, դադադած.

«Դե այսուհետե, Լաչին, հուլովիր—

«Կուլաի... ձայնադուրի... ու անհարազատ» :

Դե գնա, Լաչին, յեղներդ ծախի,

Յանքսդ կրճատի, լողբություն արա,

Աշխատածդ տուր գինու, արադի,

Հարբիր, վեր ընկիր ճամբեքի վրա...

Ա՛յ, են ժամանակ կլես չքավոր,

Մոտիկ, հարազատ Չաթեանց Սողոյին :

Թե չե բանելուց ի՞նչ ոգուտ կա վոր...

Եսպես ել կրա՞ի... եսպես ել ոյի՞ն...

Ա՛յ ոձ անորեն, յես ի՞նչ եմ արել.

Աղջիկ եր՝ չուղեց, աչք եր — չմտավ,

Դուք էք եղպիսի որենք հնարել,

Յես կարող եյի դուռով աղջիկ տալ...» :

Ու Լաչինն աչեան պղտոր մայի պես

Ներս մտավ Չաթեանց Սանթրոսի հողան :

— Այ հաղար բարո՞ւյ... արի՛, արի՛ դես,

Հենց նստիր, վոնց վոր կնատես քո տան...
Ես վոնց պատահեց, սանահեր Լաչին...
Բաս «միջա՛կ» եյիր, նրանց «հարադատ»,
Հարյուր փութ ցորե՛ն... Դե հորդ բացիր,
Ջոյնսպուրի Լաչին... հա՛, հա՛ հա՛... — հողաց՝
Իսկ «հընկեր» փեսադ ինչո՛ւ տագ արավ,
Քեզ շե՛ր ճանաչում, թե՞ լեզու չուներ:
Թողնես ճառ ասի յերկար ու բարակ.
«Կոմիտոյ, հա կոմիտոյ, աներ, հեր ու մեր...»:
Եյ ինչ դարդ ունես, սանահեր Լաչին,
«Հընկեր» փեսադ քեզ կոմիտոյ կտանի.
Ու եզ յերջանիկ կոմիտոյի միջին
Կապրեք վոնց մի տուն ու մի ընտանիք...
Հարյուր մետրանոց յորդանի տակին...
Հա՛. հա՛. հա՛... հի՛. հի՛... իստակ թամաչա...
Կալարկեցնեն տղամարդ ու կին...
Ե՛հ նամուն ել հո չհալա՛վ-մաչալ...
Ես գիշեր դու իմ կնկա մոտ քնես,
Վաղ՝ յես քո կնկա, մյուս որ՝ ուրիշին.
Մի գիշերում տաս անգամ փոխս կընկնես,
Բաս... գիշեր, կոմիտոյ... արի ու հիշի...
Ել ի՛նչ իմ, ի՛նչ քոն — սեփականություն,
Ինչքան վոր կարաս, զոռ տու վաստակի,
Յերեխաներին կժողվեն մի տուն...
«Մանկական մսուր»... և կամ ուղղակի
Կուղարկեն Մոսկով ու... Ամերիկա,
Վոր Ամերիկան սրանց ճանաչի.
Համ ել հին պարտքեր ունեն, պտի տան...
Հա՛. հա՛. հա՛... ասա, խոսիր ե՞, Լաչին:
Լաչինն ամպամած գիշերվա նման
Կծկվեյ ե յուռ բուխարիկի մոտ.

Շարունակում ե՛ս Սանթրոսը համառ
Հյուսել նրա շուրջ իր ցանցը թունոտ :
—Յե՛րբ կդառակեք, սանահներ Լաչին...
Ասում են փեսադ պսակ չի ուզում :
Վորոշել ե՛զա, աղջկադ կանչի,
Բե՛ ձեռից բռնած քաշ տա տանի տուն :
Այ լավ հարսանիք... իսկական պատիվ...
Պատվավոր փեսա, պատվավոր աներ...
Ո՞վ էր եղ՞ դուք քորիկիդ ճակատին,
Եզդիկի որե՛նք ո՞վ ե՛ս համանել :
— Ո՞Ք, Սանթրոս ազա, սիրտս մի դադի,—
Մոլաաց Լաչինն անհույս տրամուլթյամբ :
Ու լուց : Հետո դուռաց կատաղի .
— Յեա աղջիկ հունեմ, մոր շներին տամ :

Իրչեր եր: Լցվեց Սանթրոսի հոգան
Իր ամենորյա հաճախորդներով:
Սկսեց գրույց, վեճ սովորական
Միշտ նույն հարցերի շուրջը դեքերով:
Նույն են սարերը—հսկա ու հերոս,
Ժայռ ու սպառաժ կախված են ողում,
Յեկ անդնդախոր մթին ձորերով
Նույն Զանգուն է հին յերդը վորոտում:
Նույն խրճիթներն են ցրվի մակաղել,
Զորում, ծերպերում, քարափի ծերին.
Ահա մի մատուռ վորպես նետ աղեղ,
Մեռած զորովյալն մեռած սրբերի:
Բերդը կիսաքանդ «Աշոտ յերկաթի»,
Մի վանք՝ կառուցված յոթերորդ դարում,
Յեկ քանդակազարդ քարեր բազմաթիվ:

Յեւ ընդհատակյա անցքեր դալարուն :
Նույն գիշերն ե մութ և համատարած
Անտառում , ձորում , պատի ճեղքերում ,
Գազի լամպերի լույսն ե անճարակ
Այդ ամենակուլ խավարը քերում . . . —

Բայց աթարածուխ բուխարիկի մոտ ,
Են հին «հայրենի ոջախի առաջ»
Նախկին որերի մանուկ հուզումով
Հիմա չեն պատմում յերկար ու բարակ
Հոպիտ չարքերի և արնածարավ
Վիշապի մասին յերեքդ խանի :

Այդ բոլորն ավլեց , սարերից տարավ
Մի աշխարհացունց յերկաթե քամի :

Ե՛ւ չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
Ու վոչ ել խավար մսուրում կովի .

Յեւ հիմա տյտեղ ել չի վախենում ,
Զի խերագարվում և վոչ մի հովիվ :

Զե՞ վոր մտերիմ աչքերի նման
Հեովից կայծկլտում ու սիրտ են տալիս
Ելեկարական լույսերը նրան

Յեւ ֆանաքեռից և Յերեմանից :

Զե՞ վոր նա զիտե խանդավառ սրտով ,
Թերթում , կապելով , կարդացել ե նա ,
Վոր եղ լույս-աչքերն անվրեպ հերթով
Նրա անտառին ել կմոտենան :

Կեննեն ֆլչալով ֆանաքեռեռից ,
Հետո Սուլակից , հաղթական , անդարձ ,
Կեննեն և խավար գիշերվա կեսին

Հեղեղի նման կմանեն անտառ :
Կվառվեն անհաս են ժայռի ձերին ,
Այդիվ մարմարի հարուստ հանքերում ,
Գայլ չի դիպչի ել չար եծերին ,
Ինչքան ել նրանք արածեն հեռուն . . .
Գիտե նա , վոր տեմպ ու թավ կրերեն
Եղ լույսերն իրա հայրենի դյուղին
Ու վազ ալսակղից գիշեր ու ցերեկ
Ճշալով կանցնի նա — յերկաթուղին :
Ել չարք ու հեքյաթ չկա սարերում
Յեւ աթարածուխ բուխարու առաջ
Ուրիշ հարցերի չու՞ջ են պտտվում
Մաքերը նոր թավ ու նոր թե առած :
Հարցեր , այսորվա և ազազայի ,
Զոր , հարվածային , յերկաթե հարցեր ,
Հարցեր , վոր յերեկ , մյուս որ չկային
Այսոր մաքերի հեսան են դարձել :

Լցվում ե հողան ծխով , աղմուկով
Ու նավթի լամպի մշուշով գեղին :

Կուլեկտիվ մտած սանահեր Մուքոն
Համոզում ե դեռ ֆալոր Մուշեղին ,
Վոր սա իր եչի ընթացքը չեղի ,
Մանի կուլեկտիվ , մեկտեղ աշխատեն ,
Որինակ դառնա բովանդակ գեղին
Իր հավատարիմ սանահոր . . . խաթեր :

Մուշեղը փախկում , կակղում ե կարծես ,
— Զղրվե՞նք , Լաչին , հա՞ . . . տիպեր Հովաս . . .

Լաչինը գլուխը ձեռներին բարձել՝
Դեռ միտք է անում լուռ ու վրդովված :
Ու խռպոտում են ձայները քիչ-քիչ
Հոգի դարձահոտ, գաղջ մթնոլորտում,
Իս դրսում, ձորում գետն իր անհանգիստ,
Իր հավերժական ճառն է վորոտում :

ԶՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԶՐԵՐԸ ՊՂՏՈՐՎՈՒՄ ԵՆ

Դինամիտը անտառում առափնույան վորոտաց .
Խնձորենին ցնցվեց , տանձինները գողացին .
Տանձենու տակ թափառող արջը փախավ չորեքթաթ ,
«Ել ահ չկա» — մոլտաց փայտ հավաքող գյուղացին :
Վեր խոյացան մարմարի , լույսի կարծր կտորներ ,
Ոգում թափով պարեցին ու չաղ յեկան չորս բուլոբ ,
Արձաղանքը դղրդաց ու սլացավ սարն իվեր՝
Շառերի մեջ ինդուստրիկ իր արչավը յերգելով :
Արձաղանքը դղրդաց ու սլացավ սարեսար ,
Հասավ խոժոռ ձորերին , քարափներին հոռետես .
Ու մոտակա գյուղերին վարպես խրոխտ մի բառբառ՝
Մի նոր կյանքի մարմարե արևածագ ավետեց :
Յեվ գյուղացիք , վոր անդործ պատերի տակ սլաված՝
Քաջում էյին զուլլասար ու ծուլաբար հորանջում ,
Վոտքի յեկան փնչալով՝ թողած հորանջը կիսատ
Ու դեպ անտառ նայեցին արասսովոր յեռանդով :
Հե՛յ , Լեռշիկարդևի ե առին ու գնացին բանելու ,
Սակավարյուն գյուղերում բաբախեց նոր մի յերակ ,
Կալ ու կուտից վերջացած՝ վերցրին լոմ ու քլունդ ,
Ամբարված ույժը դտավ նոր հուն , նոր յելք ու յեռաց :
Յեվ նրանք , վոր փախել զատ , պահվել էյին փոսերում ,

Դուրս վաղեցին՝ դերքերից գրոհ տվող զորքի պես,
Աշխատանքը հոնդաց ու հանքերից քիչ հեռու
Մոտիկ ձորում զրնդաց աղջիկների յերդը թեմ :
Սերն է նբանց յերգերում ու շողջողուն ասպպան,
Սերը ջահել բանվորի, վոր աշխատում է հանքում,
Յերգում են են սիրահար կոլխողավոր աղջկան
Ու յերգելով վայրի տանձ ու խնձոր են հավաքում :
Ոսնդավառվեց Ալեքսանն ու քրտեղք վերցրեց,
Պոկեց տեղից մարմարի հակայական մի կտոր,
Հսկայի պես հեարով սեւերի մոտ հասցրեց,
Հետո սրբեց լեն ճակատն ու յերեսը քրտնաթոր :
Լաչինն էլ եր իր սելով յեկեկ մարմար կրելու :
Ալեքսանը բարեկեց, բայց բարեք նա չառավ :
Ոտարի պես եր նայում՝ մոայլ թախիծն աչքերում :
Նա յերեսը շուռ տվեց Ալեքսանին հակառակ :
Ալեքսանը զունատվեց : Բայց չխոսեց : Հեռացավ :
Նստեց հեռու ծառի տակ ու մտքերում չվաբեց :
Սրտում կասկածն ահավոր ոճի նման ծառացավ
Ու մի սև ամպ ծրարեց անտառ յերկիրը ու արե :
Ժամանակն անց է կենում դինամիտի վսրոտով,
Նա չի տեսնում Արուսին, չի յերևում, չի դալիս :
Տուն է դառնում ամեն օր լեռնաշղթաակ կաբոտով,
Բայց նա չկա հայաթում... հերն էլ բարե չի տալիս :

Մեկն անտառում ծիծաղեց... ո՞ւմ էր արդյոք ձեն
տվին...

Նա՞ եր արդյոք, թե քամին... անկը կանչեց—

«Ալեքսան» :

Խնձրն մաղվեց հրեղեն վեր սիրահար են տղին

Ձեզ նա տեղից թռչելով դեպի ներքե սլացավ :
Գրքջացին աղջիկներն ու չաղ յեկան ծերպերում,
Տանձենու մութ ստվերում ապանում էր միայն նա,
Ալեքսանին եր նայում վորպես յերկչառ յեղջերու,
Վոր կովի յե պատրաստվել վորսորդի հետ—միայնակ :

—Հերդ ետոր բարե չառավ,
Սիրտս չարն է դուշակում :
Արուն, Արուն, ճամփիս վրա
Փորած փոս կա մի թաքուն :
Նոր փեսա յե ճարել հերդ
Մի թաղցնի, մի խափի :
Մոռացել ես յերգումներդ
Դու Ռուչանի քարափի :
Իսկ յես ետպես հավասարիմ
Յերգումի ու սիրո տեր,
Սիրել եմ քեզ յերկու տարի,
Անքուն, անհուն կարոտել :
Քեզ եմ հիշել ամեն զիշեր
Պահակության ժամերին :
Հրամատարն ինձ չի տեսել
Պոսաի վրա քնելիս :
Են քո սերն եր ինձ թե, տալիս,
Հեռվից խոսում, հորդորում :
Ձեյի քնում Խորհրդային
Հայրենիքի դերքերում :
Արուն, լսիր Ալեքսանիդ,
Հորդ ստրուկ մի մնա :
Կուլակի տան հարս մի լինի,

Հին կենցաղով մի գնա :
Կոլլեկտիվում կապրենք սիրով
Ու կաշխատենք միասին ,
Արի մեր նոր ճանապարհով ,
Նոր ախարհին միացիր :
Լաց մի լինի եղպես խելառ ,
Եղպես անմիտ ու անկամ ,
Թույլ տուր զրկեմ մեջքդ դալար ,
Թող համբուրեմ մի անգամ ...

— Թող , հերիք ե մի անի ,
Աղջիկները ձոր մտան . —
Մեզ նայում են մի յանից . .
Տես կզոռամ , ձեն կտամ :
Թող ինձ , գնա քո բանին ,
Ինձ կոլլեկտիվ մի տանի ,
Հերն ու մերս չեն ուզում ,
Յես անկիրթ եմ , անուսում :
Ինչ եմ անում կոլլոտում .
Հազար բերան ու լեզու ,
Հազար մարդու ձեռքերին ,
Հազար մարդու լուռ գերին . . .
Յես սիրում եմ միայն քեզ ,
Յեթե սերս կհարգես ,
Ինձ կոլլեկտիվ մի տանի ,
Ուրիշի կին մի անի :
Դու ինձ անկեղծ չես սիրում ,
Ել ինչո՞ւ յես չարչարում :
Թող չեմ ուզում , կտեսնեն ,
Այրվում են յերեսներս . .

— Յեթե աղջիկ ես ուզում , կոլլեկտիվ մի տանի ,
Յեթե գնում ես , գնա , աղջիկ չունեմ տալու , —
Պատասխանեց վերջնական Լաչինն Ալեքսանին ,
Թախտի վրա ծալապատիկ՝ ճանր ծմբառով :

Ալեքսանը վեր կացավ ու տուն գնաց տրտում :
Կրկին հորը համոզեց .
— Ի՞նչ ես ասում , ա հեր ,
Գեթ դու արի , մի լքի քո մինուճար վորդուն . . . —
Հովան ելի իր նախկին պատասխանն եր պահել .
— Ես մի տարի թող մնա , են աշատս լծեմ ,
Են վերի հանդը վարեմ իմ սեփական չթով ,
Հարսանիքիդ ել մի փարչ անուշ արադ դցեմ ,
Ես խարաբեն ել քանդեմ , չինեմ յերկու կտոր , —
Նոր դալ տարի կզրվենք ամբողջ տնով տեղով :
Կոլլեկտիվն ել կտեսնենք վոնց ե իսկականո՞ւմ . . .
Խալիսը մտիկ ե տալիս , տատանվում ե Սողոն ,
Յիր ջրին չհասած յես ո՞ւր եմ մերկանում :

Հուսահատվեց Ալեքսանն ու դուրս յելավ տանից :
Նա հանդիպեց փողոցում ընկեր Գարսեանին :
Գարսեանի հանդեպ նա հարգանք ուներ չատ մեծ
Ու պատմությունն նրան մանրամասն պատմեց ,

— Հերս ինձ հետ չի գալիս ,
 Սեան , յես ի՞նչ անեմ :
 Արուսիքն ել չեն տալիս ,
 Յեթե կոլխող տանեմ :
 Յես բանակից յեկա տուն
 Վոնց կարմրած յերկաթ ,
 Յես բանակից հաստատուն
 Վորոչումով յեկա :
 Բայց տատնվում եմ հիմի ,
 Դրուծյունս անել—
 Յես մի դալար ուռենի ,
 Սեան , յես ինչ անեմ :
 Հորս մոտից մեծ սիրով
 Կբաժանվեմ , կլամ ,
 Բայց չեմ կարող , չեմ կարող
 Թողնել եղ աղջկան :
 Խոսք են ավել Բեյբուլթին ,
 Եզուց կնշանեն .
 Նա կմարսի , նա կուտի ,
 Սեան յես ի՞նչ անեմ :
 Տասնեին թիվը լիներ ,
 Կսպանեյի նրան :
 Պսակի որ : Ժամի մեջ :
 Կամ թե Ժամի դրան :
 Բայց մոլորվել եմ հիմա ,
 Անողնական , անել ,
 Յես ո՞ւր գնամ , ուր մնամ ,
 Ախար յես ի՞նչ անեմ :
 — Յես այդ վաղուց գիտեցի , մի վհատի , Ալեք
 Արի քեզ հետ միասին քո եղ ցավը ծախենք :

Հերոսություն չի լինի , յեթե խիկս նրան ,
 « Պսակի որ , Ժամի մեջ , կամ թե Ժամի դրան » :
 Նա՛ յես հերոսն իսկական , ով վոր չի կարկամի
 Դասակարգի՛ թշնամուն հարվածելու Ժամին :
 Ով իր վիշտը կուլ տալով կպայքարի համար
 Վոչ միայն իր , այլ ամբողջ դասակարգի համար :
 Թող Լաչինի աղջկան , մենակ արի կոլխող ,
 Անհաջող սերն անցել է մեր բոլորիս գլխով :
 Ուրիշ աղջիկ կսիրես , կմոռանաս նրան ,
 Կծիծաղես դու մի որ քո թշնամու վրա :
 Դու անցել ես բանակից , դու մերվել ես մերոնց
 Դու սարտավոր ես դառնալ առաջավոր հերոս :

ԿՈՒՆՈՉԱԿԱՆ ՅԵՐԿՈՒՆԻՒԻ ԱՂԱՂԱԿԸ

Հետզհետե բարձրացավ, հետզհետե աճեց
Կոլխոզական յերկունքի աղաղակը գյուղում:
Քաղաքն իր յերկաթեղեն բազուկները պարզեց,
Ու խանդավառ ոգնութեան հասով ընկերուհուն:
Քաղաքներից անհամար բրիգադներ յեկան:
Նրանք յեկան Կենտկոմից, գործարանից, հանքից:
Նրանք բերին իրենց հետ յերկաթե խողք, յերկաթ
Ու ձեռ գարկին վիթխարի բեկման աշխատանքին:
Նրանք յեկան, յերկաթի մի անընդհատ հոսանք
Քաղաքներից շարժեցին դեպի գյուղերը բոլոր:
Սերմադուխ մեքենան մինչև թղիթ հասավ,
Տրակտորները անցան՝ ճամփեքը նախշելով:
Ու կուտակված, լեռնացած հարվածային վողով
Նրանք գյուղերը մտան, մտան դոմ ու խրճիթ,
Ուր կապված եր մի աչառ, վորոճում եր մի կով
Ու գոմերը չէր տաքանում նրա նիհար շնչից:
Յեվ նրանց կոչը վառման, նրանց կոչը մի նոր,
Ելեքարական, լուսավոր, բարձր կյանքի մասին—
Ընդունում եր գյուղացին սիրով, տառա՛նումով
Ու անճանատուր եր լինում պայծառ եղ յերալին:
Այն, ինչ կաթիլ առ կաթիլ սրսկված եր գյուղին,

Կուտակվել եր աննկուն, անդուլ աշխատանքով,
Այսոր բացել եր իր լայն, դալարավոր ուղին
Ու հուժկու մի շարժում եր դառել գյուղի կյանքում:
Շարժումն աճեց, վարարեց ու գյուղից գյուղ անցավ
Վորպես անդարձ մի ալիք, դարնանային հեղեղ,
Սրմատախիլ ցնցվեց մի դաբավոր անտառ,
Հաղարամյա կյանքն իր հին ընթացքը չեղեց:

Յեվ սկսեց անընդհատ: Ժողով: Ժողով: Ժողով:
Միտինդ: Զուռնա: Նաղարա: Միտինդ: Ճատ: Յերդ
Պարեր:

Յուրաքանչյուր խրճիթում յուրաքանչյուր Պողոս
Ընառնեկան խանդավառ տրիրուն եր դառել:
Յեվ նադարով ու զուռնով, յերգով ու ծիծաղով
Մրցականչի գնացին գյուղերն իրար վրա:
Ձեռքը գարկեց սեղանին մինչև անգամ Սողոմ:
Ու վորոչեց մինչև լույս դառնալ համատարած:
Գյուղխորհրդի ժողովում հաստատ նա յերգվեց,
Վոր մինչև լույս Քաբաչամբ էր գյուղը հեղաշրջի
Յեվ սակզծի ախալսի տոկոսային թվիր,
Վոր զրնդա չքմանի ու դավառի միջին:
Յեվ բոլորն ել ինքնազոհ նծույդների նման
Պատրաստ ելին սլանալ քրտնակալած, անդուլ:
Դրա համար անցնելով հաճախ չափ ու սահման
Դիպչում ելին քարերին ճանապարհը քանդում:
Իսկ ճանապարհի վրա գալարվում է թշնամին,
Թույն է թափում կատաղի և ուժերը լարում:
Փրչում է բամբասանքի աղերասան քամին
Քաբաչամբից մինչև Հոռոմ և ամբողջ աշխարհում...

Պրովակացիան—մի անտես, մի անմարմին սողուն,
 Վոր խայթում է, պղտորում, թունավորում արագ:
 Վարակվում է մինչև իսկ ինքը, ընկեր Սողուն
 Ու հաճախ միտք է անում մոլոր ու անհարակ:
 Սակայն վորպես նախագահ ու «հին» կուսակցական՝
 Անհարմար է համարում Գարսեանին ղեկել:
 Ու գլխում է... Սանթրոսին (ինչ անենք, վոր հակա)
 «Մեղա կուսակցության» կրկնելով իր մտքի մեջ:

—Եղ մեր մեջ էլ կմնա, արխային կաց, Սողո:
 Ել վո՞ր որվա ազգական, վոր քեզանից պահեմ...
 Մնացել է մի շարաթ... ինչ կուկտիվ... ժողով...
 Անդլիացին է դալու... կապրենք մարդավայել:
 Ձի յես ուզում ամեն որ, վոր «հնկերը» հեծնի:
 Բաս վոր առավ ու վախա՞վ... էլ վո՞րտեղից ճարեմ...
 Նա իմ վոտով—փախչելու պատրաստություն տեսնի՞...
 Այ՛ ցորեն են հավաքում քաղաքում ամբարեն:
 Յեկեղեցին վերկալա՞ն... եղ վո՞նց եր՝ յետ տվին,
 Թե՞ Ռիկովին եր Մոսկովից եղպես հեռավորել:
 Ախար սրանց փախե-փախե ընկել է ենտեղից,
 Ստալինին ել արդեն վազուց բանտ են դրել:
 Ինքդ սկի մի վախի, տեղդ հանդիստ մնա,
 Հեկոդները մերոնք չեն... կասեմ Կոմիտեյին.
 Դու մեզ ինչ են արե՞լ վոր... ա՛յ, մեզ վառել է նա,
 Են Սևանը Մանասի, թե մասային, թե ինձ:
 Են Ռուչանի քարափիս աչք են տնկել դրանք,
 Ատամները սրել են, անսորել են ուզում:
 Պապենական մուկը է դա, կյանք յեմ դրել վրան.
 Արցունքով եմ ձեռք բերել... ներողությո՞ւն:

Ախար ջան եմ մաշել ե՞: Այ ձեռներիս մտիկ:
 Յես իմ դրան բառակից պակաս եմ աշխատել:
 Ունեցածից տվել եմ խեղճին, ժողովրդին
 Ու որումս չեմ դիպել մեծավորի խաթեր:
 Յես աշխատեմ, յես դատեմ, հաջատություն գիզեմ,
 Տամ անամոթ ծուլերին, հարբեցողներին:
 Մի տունը լիք ընտանիք, կարիք ունեմ յես ել,
 Թո՛ղ յես ապրեմ ինձ համար, քեզ ել տամ ձրի:
 Ձեռքերս մի կապի յե՞: Թույլ տուր հարստանա՛մ,
 Թող շա՛տ ցանեմ, շա՛տ հնձեմ, բաթի՛նդ վերցրու:
 Թող ունենամ, վոր տամ ե՞, առ՛բ, կե՛ր, վոր կշտանաս
 Ի՞նչ ես ուզում, ել ի՞նչ ես փետուրներս ցրում:

Սանթրոսն այնպես է խոսում, վոր կարծես թե Սողոն
 Նրան մոտիկ դաշնակից, դավադիր է արդեն,
 Վորի գեմ ինքն իր սրտի գաղտնիքները գեղում
 Ու քննում է նրա հետ ընտանեկան հարցեր:
 Գյուղխորհրդի նախագահն անողնական լուռ
 Ու տալիս է աչքերով հավանության նշան:
 Բարձրացրնում է միայն զինու թասը լեցուն
 Հանուն սիրո, հաշտության ու միության:

ՎԵՅՅԵՐՈՐԴ ԴԼՈՒԽ

ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ

Դիմումները, դիմումները, դիմումները :
Դրսում բուքն է պարում նման փոթորկի :
Ասեա սպիտակ անհամար դիմումներ են ,
Թափվում են անվերջ եւ աճող վոճորքից :
Սարդը հյուսել է քնջում իր վոստայինը :
Իսկ ինքը չկա : Սպասում է թաքուն :
Գյուղխորհուրդ : Նստել է ընկեր Գարսեանը :
Իսկ դեմը՝ սեղանը : Հսկա թղթակույտ :
Դիմումներ են : Բոլորն են : Գյուղն առաջինն է :
Ուրեմն դառել է համատարած :
Բայց ո՞ւր է , չեն դիմել Հովասը , Լաչինը ,
Ու ելի մի քանի ավարա :
Զաթնանց Սանթրոսը նույնպէս է դիմել :
Սողոյի ձեռագիրն է... գրել է Սողոն :
Մտքում բողբոջում է : Ու հետո սրտի մէջ
Կասկած ու յերկուզ է սողում :
Սարդը ծածկել է փոշոտ ապակին :
Իսկ ինքը չկա : Սպասում է անտես :
Ժպտում է Սեանը : Արդյոք չմաքրի՞ :
Հաճելի յե սարդի ծրագիրը քանդել :
Զարմանք է : Փախչում են Լաչինն ու Հովասը ,

Իսկ Սանթրոսն ուզում է մտնել կոյլեկտիվ :
Կարծես թէ ջրերը մի քիչ պղտորված են :
Այս ր՞նչ յերևույթ է , այս ինչ բարդ հաշիվ :
Նստած մտածում է ընկեր Գարսեանը :
Յերեք հարյուր յերեսուն ընտանիք :
Կարո՞ղ է արդյոք նա գտնել պատասխանը ,
Կարո՞ղ է այս մեծ աշխատանքը տանի :
Իսկ Սողոն : Կոզնի՞ վոր : Սողոն չի՞ խափանի :
Ինչպէս վոր արավ նա գտման ժամանակ :
Գյուղի կեսը հանեց նա ընդդէմ Սեանի :
Սեանը մնաց համարյա թէ մենակ :

Յեւ ի՞նչ էր հանցանքը : Բեխերը խուզել էր :
Այո , պաշտպանել էր Թոփալ Արելին :
Շրջանի առաջ նրա հարցը հուզել էր :
Նա ձայնն ստացել էր ելի :
Բայց չէ՞ վոր Արելն իսկական կուլակ չէր :
Սողոն հալածում էր նրան անտեղի :
Մինչդեռ պաշտպանում է Գործկոմի առջև
Իսկական կուլակ իր հորյեղբւր տղին :
Յեւ նա պայքարում էր դրա դեմ : Սակայն
Այնպէս դուրս յեկավ , վոր իբրեւ թէ Սողոն
Անչեղ կոմունիստ է : Սեանը՝ հակա :
Քայքայված մի տարր է : Ոտար է ու խորթ :
Մի անգամ լսել էր : Ասին՝ «միշտ է հարբում» :
«Բեխերը խուզել է , վոր գյուղը քանդի» :
Կանանց համբուրել է կոլխոզի արտում :
«Սոս է գողացել մարագի՞ց , թէ հանդից» :
Սեանն չխտտող , պայքարող մի տղա յէ :

Կուսչարքերն անցաւ նա Կարմիր Բանակում :
 Այգեական չունի շատ : Գյուղում անթափա յի :
 Իսկ Սողոն հեշտ է մարդիկ հավաքում :
 Կենտրոնում հայտնի յի Սողոյի անունը :
 «Մասսայից սիրված, նվիրված նախագահ» :
 Սողոյին սիրում են : Բռնում : Պաշտպանում են :
 Թագֆան մեծ է գյուղում : Բոլորն աղբական :
 Սրան սանահէր է, նրան ել քաղոր է,
 Մեկին աներձաղ է, մյուսին փեսացու :
 Իսկ շերտավորման ցուցակում չքաղոր է :
 Եհ, պետք է նրա հետ դանել մի լեզու :
 Գյուղի կեսը նրան—Սողոյին է նայում :
 Յեթե նվիրվի նա, սրտով աշխատի,
 Կաճի կոլլեկտիվը, կդառնա կայուն
 Թեկուզ ուժերով ել իրենց աղքատիկ :
 Բայց Սողոն : Կոգնի՞ վոր : Սողոն չի՞ «սպաքարի» :
 Սողոն չի՞ քայքայի կոլլեկտիվ աշխատանքը :
 Սողոն չի՞ ճանաչում ուրիշ վոչ մի կարիք,
 Բացի իր փառքից ու յետից սեփական :

Թափվում են, դալիս են ելի զիմումները :
 Սարգը հյուսել է վոստաջն ու չկա :
 Մանում է Սողոն : Սաստիկ դժգունել է :
 Այո, նա խմել է «յերկու ստական» :
 — Ո՛ֆ, մեռանք, ասում է, քնից զարթնեցինք,
 Տեսնեցինք արդեն սոցիալիզմ է գյուղում :
 Նստեցինք հողան ու մի լավ խմեցինք :
 Եւ վոչ աշխատանք, ու վոչ ել ժողով :

Ես դատաւարդային պայքարն սականց մեզ :
 Ես կույակներն ել չեն վերանում :
 Թույլ տան՝ բոլորին ել կոլխոզ ընդունե՛ս,
 Ու հարցը փակես դրանով...

ՅՈՒՆԵՍԿՈՒ ԳԼՈՒԽ

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ը

Կամբջի մոտ մի անգամ կանչեց կատարածուն .
— Կենտրոնից մարդե՛ք յեկե՛լ, ժողով ե՛հ հե՛յ, ժողով... :
Բավական եր : Յե՛վ ահա՛ տաղնաղ : Իրարանցում :
Դեպի դպրոցն են հոսում ձյունը կոխկրտելով :
Շտապում են , ազմկում ու ձեն տալիս իրար ,
Ձյունաթաթախ տրեխներն ամուր՝ խփում դետնին :
Ներս են լցվում , ճխտվում , ճզմում վոր իրան :
Քիչ ե մնում վոր Մուքոն հարկանին հեծնի :

Ու կենդրոնից դործուղված յերիտասարդ աղեն
Իր զեկուցումն սկսեց տաղնաղալի խանդով :
Եւ զեկուցում եք , արդյոք , թե սրտի հորդ հեղեղ՝
Կաղնիների դարավոր արմատները քանդող :
Ձայնը սաստիկ կտրված՝ շնչափողն ե քերում :
Բայց նա ձայն ի՞նչ ե անում : Նա խոսում ե կրկին :
Նա խոսում ե քրտնաթոր իր ձեռքերի , դեմքի
Արագաշարժ գծերով , գլխով ու աչքերով :
Նա այնպես ե կրակվում , վոր ուզում ե՛ կարծես
Այրել , ինչ հին ու խավար , իր հրաչեկ սրտով ,

Բոլոր հարցերը խրթին մի վարկյանում պարզե՛լ
Ու նոր կյանքը կառուցել յերկու ականթարթում :

Ջեկուցողի մոտ նստած՝ չողչողում ե Սողոն :
Ու նայում ե ժողովին հպարտ , աքլորավիղ :
Կարծես թե ինքն ե խոսում այլ՝ քան վարժ ու վոդուրկ ,
Կարծես ինքն ե խոսողին դիժ , ուղղություն տալիս :
Մտքերի ամպը ճակտին , գանգը ջլուտ ձեռքում
Մտածում ե Գարսեանն իր մեջ խորատուղված :
Կամ անհամբեր , ջղախին դիմումները թերթում
Ու նայում ե ժողովին ուրախությամբ հուզված :
Քավոր Մուքոն կենդանի լսողություն ե վողջ .
Ջեկուցողին ե նայում՝ առաջ թեքված մի քիչ՝
Բերանը լայն բաց արած վորպես ժայռի խոռոչ
Բեխ միլոքի անթափանց մացառների միջից :
Իսկ սանահեր Մուշեղը՝ սրտում յերկու խլուրդ ,
Յերկու դիմում ե պահել յերկու գրպաններում՝
Մեկը՝ կոլլոզ մանեխու , մյուսը՝ դուրս գալու :
Իսկ առայժմ լսում ե , լսում ու համբերում :

Ջեկուցումը վերջացավ ճալթուն ծափերի տակ :
Ընկեր Սողոն , հաղթական , իր քրտինքը սրբեց :
Մեկը քնից վեր թռավ . ճալթեց բուռն ծիծաղ :
Հետո հարցեր տեղացին կարկառի պես :
Դիմումները քննեցին : Ալեքսանին հասավ :
Նա վեր կացավ , կարմրեց ու սկսավ խոսել .
Յես դիմել եմ գյուղխորհուրդ : Բաժանվել եմ , -ասավ , -
Ընդունեցե՛ք , ընկերներ , հարազատ եմ յես ել :

—Թո՛ւյլ տուր, ընկեր նախագահ, — առաջարկում է Սողոմն, —
Մի շան գլուխ կա հատեղ, շատ խորամանկ հաշիվ...
Մենք կուլեկտիվ ենք մտել ամբողջ անով, տեղով,
Ու չենք կիսվել, չենք դատել յերկու, յերեք բաժին:
Վոնց վոր ընկեր Ալեքսին. հորը թողնում է տուն
Ինքը մենակ է գալիս ու կուլեկտիվ մտնում:
Նա ուզում է, ընկերներ, կուլեկտիվը քանգել:
Զի կարելի է ընկերներ: Պետք է կամ գես, կամ գեն:
Կամ թող իր հորն ել բերի, կամ թող ինքն ել չդա:
Սուտ է, նրանց մեջ կոխվ, բաժանություն չկա:
Գլուխորհուրդը չի քնած: Սողոմն խոտ չի ուտում:
Զի հաստատվի եղպիսի սարքած բաժանություն:

Հարցը լուրջ էր չափազանց ու խորամանկ դրված:
Այո: Պետք չէ ընդունել կեղծ բաժանվածներին:
Սողոմն մեջտեղ էր դրել անհաղթ մի սպառնալի:
Ու վոչ վոք սիրտ չէր անում յերկու հակաճառի:
Այո: Վոչ վոք չի ուզում, վոր հարեանն իրա
Կիսատ մտնի կուլեկտիվ, կամուրջ թողնի յետև:
Լավ է, թե վատ՝ միասին: Առաջ տալով իրար:
Մինչև ուղին հարթվի, բացվի հետզհետե:
Ամեն մեկը, վոր մտել ու մտնում է հիմա
Կուլտուրական հոսանքի ջրապտույտի մեջ,
Հարեանին է նայում: Յեթե գնում է նա,
Ապա ինքն ել է սկսում գեպի առաջ գլխի:
Իսկ յեթե նա տատանվում ու նայում է յետև,
Հետ դառնալու նշաններ թողնում ճամբի վրա,
Նա շտապում է ազդեն իրեն ափը նետել,
Վերադառնալ մի վայրկյան հարեանից առաջ:

Քչերն են, վոր անվհատ առաջ են ընթանում՝
Պայծառ աչքերը հառած աղատարար ավերի,
Նրանք գնում են ընդդեմ ավերիների, քամու,
Վոչ մի արգելք չի կարող նրանց զինաթափի:
Նրանք են ջուրը ճեղքում, բացում ճանապարհ,
Ու նալին առաջ են տանում համառ ու անզիջող,
Այդ նրանք են մաքառում, քայլում հերոսարար
Թշնամական վայրենի վտանգների միջով:

Այն, ինչ վոր Սողոմն ասավ Ալեքսանի մասին,
Շատ շատերին պատրեց. «Ճիշտ է ասում» — ասին:
— Ինչո՞ւ հորը չի բերում, ինքն է մենակ ղլմել...
— Ի՞նչ իմանանք՝ ի՞նչ անհայտ խորհուրդ կա սրտի մեջ...
— Յերկու մսուր է ուզում հոր խեղացի վորդին...
— Վոր հոր տանը աշխատի, կուլեկտիվում ուտի...
— Վոր եղպես է լինելու, ղլմումս յետ տվեք...
— Ըստ եյոթյան խոսեցեք... միք ազմիկ, տղեք...
— Թո՛ւյլ տուր, թո՛ւյլ տուր, — առաջացավ տեղից Հովսապ
քեռին

Ու գոռ տվավ սրտմտած՝ ղեկվին ու ձեռքերին: —
Զեք ընդունում իմ տղին... Ի՞նձ ուր եք անպատվում,
Դուք եղպե՞ս եք, հընկերներ, կեղծն անկեղծը զատում:
Ո՞վ է հստեղ հարադատ. — յե՞ս, թե Զաթնանց Սողոմ,
Վոր իր կամքով չմտավ, այլ ամոթո՞ւ, գոռո՞վ:
Իմ տղին մի՞ք ընդունի, ընդունեք Սանթրոսին,
Տեսնենք՝ եզուց ո՞վ ո՞ւմ հետ բարձր կխոսի...
Հետզհետե ստատկացավ թայֆայական վորդին,
Նլ վոչ վոք չի խնայում, չի նայում վոչ վոքի:
Ու վեր կացավ Գարսեանն, ուժգին զանգահարեց,

Ձանգը խփեց սեղանին ու ջղախին դռոաց :
Տիրեց ծանր լուռթյուն : Նա խորը շունչ առեց
Յեւ վ սկսեց՝ սե աչքերն Ալեքսանին հառած :

— Ընկեր Սողոն, ընկերներ, հարցը դրեց ուղիւ :
Այո, մենք չենք ընդունի կիսատ յեկողին :
Տեսակետը ճիշտ ե : Բայց ընկեր Սողոն հետո
Խոշոր սխալ կատարեց... ուղիւ տեսակետով :
Նա ուզում է չարտել յերկտասարդ տղին
Դեպի ուղին հետադեմ, դեպի աշխարհը հին :
Նրա հերը չի դալիս, ծերունի յե համար :
Աշխարհը չի՝ կործանվի մի ծերունու համար :
Բայց մենք ունենք իրավունք Ալեքսանին վանել,
Բազմը կապել պատովին, ապագան սպանել :
Յես բնավ չեմ կասկածում Ալեքսանի վրա :
Ինձ հայտնի յե մանրամաս պատմությունը նրա :
Նա կոլխողի շաբերում մեզ հետ կոպայքարի :
Ձի հեռանա : Ձի փախչի կիսաճանապարհից :
Նա յեկել է բանակից, նա մերվել է մերոնց
Յեւ նա կարող է դառնալ առաջավոր հերոս :
Նա իր հորն եւ կրեքի մի ժամանակ հետ :
Քեռի Հովասն եւ կզա իմ խոր տեսակետով :
Ընկեր Սողոն թող իզուր իր և չն առաջ չանի :
Մենք կուլեկտիվ կնդունենք ընկեր Ալեքսանին :
Ինչպես ամպոտ յերկնքի կախարդական մագից
Արեւախաչ արտերին առատ անձրեւ մաղի,
Այնպես ազդեց Գարսեանն ուղեղների վրա,
Փափկացրեց չոր կողերն ու համոզեց նրանց :
Միայն Սողոն չգիջեց, մնաց անդրդվելի

Յեւ իր գիծը հաստատուն շարունակեց ելի :
Իսկ Ժողովը միաձայն անցավ Սեանի կողմ :
Յեւ Ալեքսանն ընդունվեց ծափով ու աղմուկով :

ՌԻՔԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՌՈՒՇԱՆԻ ՔԱՐԱՓԸ

Չաթնանց զերդաստանն անհուշ որերից
Յեղեղ ե զյուզում անվանի հարուստ :
Նա զավթել է միշտ լա՛վր հողերի :
Յորենն է փթել Չաթնանց ամբարում :
Աճել է ժամու ամպհվանու տակ
Վորպես զարավուր մի ընկուզենի :
Փռելով զյուզում արմատներն անտառ՝
Ծծել է նրա հյութը վայրենի :
Ծծել է ուզեղն ու սիրտը նրա ,
Ինքն աճել փարթամ , կանաչել է միշտ :
Հետո տարածել մութ զյուզլի վրա
Իր շուքը զածան վորպես «հովանի» :
Իշխել է զյուզում վորպես տանուտեր ,
Վորպես մի վայրի կառավարություն :
Արորն ու յեզն են նրան անուցել
Յարական կյանքի մութ մթնոլորտում :
Յեղ կուշ է յեկել թշվառ զյուզացին
Չաթնանց զարավուր ընկուզենու տակ՝
Աչքերը հառած ավելցուկ հացին ,
Իր վողորմելի բաղդին աքիտակ :
Ու յերբ վոր Չաթնանց վողորմած Սաթունը

Նրա քրտինքով լցված ամբարից
Նրան՝ աջ ձեռով , ձախ ձեռից թաքուն՝
Տվել է մի բուռ բորբոսնած գարի ,
Վերցրել է նա ու հազար բերան
Որհնել է Չաթնանց հարստությունը ,
Ու վողջ զավառում տաքածվել աշաղ ,
Զրնդացել է Չաթնանց անունը :

Ու «Մայր Աթոռին» հայանի յե յեղել
Չաթնանց անունն ու հարկը հյուրընկալ :
«Վեհափառն» անմահ կոնդակ է հղել ,
Որհնել է Չաթնանց վաշ ու ցանքն ու կալն :
Յեղ «յերանկել» Խրիմյան հայրիկն
Ուրախ շոյելով միութեն սպիտակ՝
Հանդստացել է Սևան գնալիս
Չաթնանց զարավուր ընկուզենու տակ :
Գյուղական համեստ սղաս է կերել
Անկեղծ որեն կեղծ այդ կրոնականն :
Ու Չաթնանց բազում մեղքերը ներել ,
Փառավոր խղճով անցել է Սևան :
Իսկ Չաթնանց Սանթրոսն անողոք բահով
Ճեղքել է զլուխն աղքատ Ռուշանի ,
Հափշտակել է ընտիր սևահողն
Ու սովի ծառնել մի տուն ընտանիք :

Մեռել է Ռուշանն ետ վերքից հետո
Յեղ ման է յեկել Սանթրոսն անպատիժ :
Դատարան մտած հիսուն մանեթով

Դարձել է չհաս, չենթակա դատի:
 Գյուղը վրդովվել է, հուզվել է սաստիկ,
 Անդորը զայրույթով բռնեցքը սեղմել,
 Հաշտվել է հետո արյունոտ փաստին
 Յեւ իր անճարակ զայրույթը մեղմել:
 Յեւ մոռացել են աղքատ Ռուչանին,
 Խղճի բերանը խցկել նրանով,
 Վոր հաց են տվել «աղիզ ուրերին»
 Ռուչանի թշվառ մուրացող կնոջ:
 Զավթել են աշակես ու կերել մարտել
 Զաթնանք Ռուչանի հողը բերքառատ:
 Բայց հին անունն է վրան մնացել.
 Գյուղում ասում են «Ռուչանի քարավ»:

Զանգվի ձորափին, դյուղից քիչ հեռու,
 Մի ապառաժի ստվերի ներքո,
 Շրջապատված եր պտղածառերով
 Ռուչանի քարափին: Ու կանաչներով
 Յերեսում եր մերկ ծառերի միջից
 Զաթնանց Սանթրոսի տան պատշգամբը,
 Յերբ վոր ճեղքելով ձյան շերտն առաջի,
 Յերեք դյուղացի մոտեցան շտապ:
 Գամփոր, կատաղի, նրանց դեմ վազեց՝
 Զգալով կարծես անհայտ մի վտանգ:
 Փայտի հարվածից վռնաց, գաղաղեց,
 Բայց ելի համառ պայքարի մտավ:
 Սանթրոսն ու վորդին յեկան պատշգամբ:
 Ալեքսանը ասես ուղեց բարեկ,
 Բայց զսպեց իրեն ու սուր հեղնությամբ,
 Գունատված նայեց պատշգամբն ի վեր:

— Ի՞նչ եք կամենում, — հարցրեց Սանթրոսն՝
 Ահից աղճատված ժպիտն յերեսին:

— Յեկել ենք մի խիստ կարեւոր խնդրով:
 Նախ չո՛ւնդ կապիր, — ասավ Աղասին, —
 Հետո հավաքվիր, քսանչորս ժամից
 Սուս ու փուս, հանդիստ գնա Ռուչանից:
 Ռուչանի քարափն այլևս քոնը չի,
 Դու վոչինչ չունես քարափի միջին:
 Սանթրոսը մեկեն գույնը թոցրեց:

— Ի՞նչ... աքսորո՞ւմ եք... — մոնչաց
 վորդին:

Նա մոլի բնազդով բաճը վերցրեց,
 Բայդ անդոր վոխով չարտեց գետին:
 — Ձե՞ վոր յես գիմում տվի կոխողին, —
 Բղավեց Սանթրոսն: — Ուր գնամ, ասա,
 Ես սառնամանի ձմեռվա կիսին
 Ո՞ւր եք աքսորում, ընկեր Ալեքսան:
 Տո գալիս եմ ե՞, սանահեր Մուքո,
 Ինձ ել ընդունեք, միանամ, յեղբայր:
 Տամ տասերկու յեղ, յերեք ձի, ութ կով,
 Յերկու հարյուր ու յերեսուն վոչխար:
 Զաղացս ել արդեն փոկն է գրավել,
 Ել ի՞նչ եք ուղում սրանից ավել:
 Ախր ո՞ւր գնամ, սեփական տնից,
 Դե մորթեք, ելի, թաղեք կենդանի:
 Յես տուն չինել փափագով բարի,
 Բաղչա յեմ տնկել, հասցրել բարի,
 Կյանք եմ մաշել ե՞, քրտինք եմ թափել,
 Եղ վո՞նց եք ուղում քրտինքս լափել:

Պոռթկաց Ալեքսանն անհատակ վոխով
 Ու պատասխանեց դառն ծիծաղով,
 — Ե՞րբ Սանթրոսի աղա, եղ վո՞նց ես ճառում,
 Ո՞ւմ քրտինքով ե վազել քո առուն:
 Ո՞ւմ պապն ես ձորում քո բահով ընկել,
 Ո՞ւմ հերն ե քո ես ծառերը տնկել,
 Ո՞վ ե տանջվել շողին ու ցրտին
 Իմ պապն, իմ հերը, յես—նրանց վորդին:
 Մեղնից ես խլել, յես տուր ելի մեզ,
 Իսկ դու յեւ դնա, աշխատանք ճարի,
 Տանջվիր մեզ նման սոված, կիսամերկ,
 Իմացիր մեղպես հողսեր ու կաբիք,
 Մաքրիր մեղքերդ մի քանի տաբի,
 Թաղարդ մի լարի մեր նոր կյանքի դեմ,
 Նոր են ժամանակ կոլլեկտիվ արի,
 Աշխատիր, ապրիր մեզ հետ միատեղ:—

Ալեքսանն անդուստ վոխով եր խոսում
 Խայթում Սանթրոսին և նրա տղին:
 Բեյբուլթը հուզված կծում եր շեղուն
 Յեւ սպասում եր լուռ ու կատաղի:
 Դիվական ուժով զսպում եր իրեն,
 Վոր չվերցնի բահը չալրտած,
 Վոր անբարտապան Ռուչանանց տղեն
 Իր պապի տեղում չնկնի թփրտա...
 Յեւ հասկանում եր թողը Ռուչանի
 Նրա աչքերի թունավոր լեզուն...
 Ուստի և ցույց եր տալիս նա ժանիք
 Ավելի ըմբոստ և ավելի սուր:

Չար ծղրղոցով դուրս թռավ տանից
 Սանթրոսի կինը Հոռոմսիմ Չալոն:
 Հայհոյեց, թքեց նա Ալեքսանին՝
 Կերած աղուհացն յերեսին տալով:
 Ու հեռահեռ խառնվան վեճին
 Մանթրոսի հարսերն անդամ չխոսկան:
 Յերեսաներն ել շունն արձակեցին
 Ու հայհոյելով, լալով մեջ ընկան:
 Սանթրոսը սաստեց ճայթող պառավին,
 Լեզվանի հարսին ուղարկեց վերն,
 Շունն ելի կապեց ծիրանի ծառին,
 Յերեսաներին կարդի հրավիրեց:
 Ու հետո խոսեց խոսպոտ հուզմունքով.
 — Ընկեր Ալեքսան, Աղասի, Մուքո,
 Յերեսաներիս վիղը միք զարկի,
 Միք զրկի նրանց ծառերի բերքից:
 Ինձ ել ընդունեք, զրեք կոլլեկտում:
 Սրանից ավել ել ի՞նչ եք ուզում...
 Պղտոր աչքերից մի կաթիլ ընկավ
 Ու դողաց կախված թավ բեխի ծերին:
 Հոռոմսիմ Չալոն «վայ» տվեց ծնկան,
 Լացը վարակեց նաև հարսներին:
 Կեռի Մուքոյի սիրտն ել մրմուռաց
 Ու մինչև անդամ հուզվեց Աղասին:
 Միայն Ալեքսանն եր սառն ու մոռյալ
 Նայում թշնամու հուսահատ լացին:

— Վոչ լաց, վոչ աղմուկ: Քարափի տանից
 Դուք կհեռանաք մինչև վաղ յերեկո,—

Հնչեց վճռական ձայնն Ալեքսանի
Ու Վերադարձան նրանք յերեքով :

— Շանսատակ կանեմ յես ես լակոտին, —
Ֆչաց մոլեզին Բեյբուլթն ու հետց :—
Յերեկվա գյաղեն, տկլորն, անոթին .
Ես ի՞նչ ե գտուել, աստված իմ, աստված :
Ձաթնանց տան վրա բերան ե ծովում
Մեզ վռնդում են հողից պապական,
Ու վռն՝ մի դիակ գետին չի վռվում,
Մտիկ ենք տալիս ռեխներս վրակած :
Ես ո՞ւր ենք հասել այ հեր, այ նանի,
Վայ մեր նամուսին ու գերդաստանին :
Ել համբերելու ուշ՝ ու սիրտ չկա :
Յե՞րբ, յերբ վերջապես մեր հերթն ել կգա :
Քանդենք ես աշխարհն ու կարդը, վորտեղ
Մարդը բառրակին «ընկեր» ե ասում :
Բատրակ ե, պիտի տրորես, մորթես,
Ճիպտա տաս մոթին որը քառասուն . . .

ԻՆԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՏԱՐԵՐՔԸ, ՄԱՐԴԸ, ՄԵՔԵՆԱՆ

Բուքն ե պարում ոճագալար :
Գամին իր սառ փողն ե ածում :
Ու բքի հետ բքահալած,
Ձայն ե տալիս կատարածուն .
— Սերմը՛, սերմը՛, բերեք զտե՛ք,
Միացրեք մի ամբարում :
Ամբարդ բա՛ց, քափոր Մուշեղ,
Հորդ հանի, ուստա Հարութ :
— Վայ քո անխիղճ Գարսեանին .
Ո՞վ ես բքին հոր կհանի, —
Պատասխանեց ուստա Հաբոն
Ու ներս մտավ սրթսրթալով :
— Լա՛վ, սերմացուս ասենք բերի՛, —
Պատասխանեց Մուշեղ բիճան . —
Ո՞վ կաշխատի ես ցրտերին,
Գրսում, ես դառ բուրանի տակ :
Հրեն Գեոն ու Աղասին
Սերմը նորից յետ բերին տուն :
Սարսափելի ցուրտ ե, ասին,
Տրիերը չի աշխատում :
Համ հարցրի, ասին՝ Սեվանն

Ու Սողոն սերմը չեն գտել :
Տես , յեթե կա եղբորս բան ,
Յես չեմ գտի վոչ մի հաս ել :
Իրենք նստած իրենց բանին ,
Հենց խալխին են առաջ քցում .
Մինչև Սողոն հոր չհանի ,
Քես չեմ հանի . . . ներսըսթյո՛ւն :

Սերմադաման կամպանիայի
Ժամկեան արագ անց է կենում :
Մինչ վռնոցով դադանային ,
Առանց մի ժամ ընդհատվելու ,
Բուքն է գյուղի ճամփեք լիղում ,
Ծածկում , ծեփում գուռ ու տանիք .
Մի չարախոս թունոտ լեզու
Խառնվում է բուք բորանին :
Ու վոչ մի մարդ մոտ չի գալիս :
Սերմադուխտ անդործ կանգնել ,
Մինչդեռ գալիս են շրջանից
Տաղնապալից հրահանդներ :

Գարսեանը կանգնած բակում
Նայում է լուռ մեքենային :
Լեռնանում է նրա հոգում
Մի տխրություն դերմարդկային :
Անիվները ձնում թաղված ,
Բուրանի դեմ հպարտ , մենակ ,
Կարծես գյուղից վերալուրված ,
Միտք է անում այդ մեքենան :

Ձգում է նա մեքենայի
Մտքերը սառն ու իմաստուն :
Այդ սեփական մտքերն էլին
Տաբերքի դեմ կովոդ մարդու :
« Յեկել է նա մեզ ընդառաջ
Մեր ծուռ ու մուռ փողոցներով՝
Վորպես անչեղ աղատարար ,
Վորպես մի նոր կյանքի հերոս ,
Իսկ մենք նրան տեղ չենք տալիս ,
Դրսում , մենակ , մրսում է նա .
Ո , կորություն ամոթալի ,
Ների՛ր , ների՛ր մեզ մեքենա . . . »

Վերադարձավ կատարածուն՝
Բեխից կախված սառցե լուլան :
— Ախպեր , վոչով հոր չի բացում ,
Բզավելով հոգիս ելավ :

Ու հավաքվեց տրիերի մոտ
Սերմի հոգնած բրկազան .
Նրանք մեռան-վորոնելով ,
Վոչ մի հարմար տեղ չգտան :

— Մնացել է միայն մի յեղք , —
Խորհուրդ արավ քեռի Մուքոն . —
Մի ընտանիք տանից հանենք ,
Ձուլ-փալատով ուղարկենք գոմ ,
Կամ թե հողան հարևանի

(Յլ ճար չկա ե՞, ինչ անենք),
 Սերմագորիչն աշնուեղ տանենք,
 Վոր գիշեր ու ցերեկ բանի:
 — Այ, լավ ասա՛վ քեռի Մուքոն, —
 Վրա տվին ժիր աղմուկով:
 — Լավ եմ ասում, գլխիդ մատաղ,
 Բայց ո՞վ հիմի մեղ տուն կտա,
 — Քեռի Մուքոն, Քեռի Մուքոն,
 Իր խելացի համոզմունքով:
 — Ձեռ մի՛ք տոնի, չունչանախորդիք,
 Խորհուրդ տվի, խաթա՞ւ ընկա:
 Այ, Սողոյի տունը մոտիկ,
 Սողոն ինքն ել՝ կուսակցական:
 Լուռ նայեցին Սողոյի կողմ:
 Ջղաճնացավ Սողոն սաստիկ:
 Հետո ճնչող ամոթանքով
 Ասավ. — հերս համաձայն չի:
 Ալեքսանը մի ակնթարթ
 Պիտի ասեր մեր տուն բերեք,
 Բայց նեախ պես գլխով անցավ.
 Բաժանված է տանից յերեկ:
 Ջյունը փայտով փոքրերեն
 Տատանվում եր դեռ Աղասին:
 Նա սախպում եր ինքն իրեն,
 Վոր խոսք բանա իր տան մասին:

Անվճռական վիճում էյին:
 Քցում էյին իրար վրա:
 — Յես տեղ գտա մեքենային, —
 Բացականչեց Սողոն ուրախ: —

Յես վարչական կարգով տանից
 Դուրս կհանեմ մի կուլակի,
 Թող մեքենան ենտեղ բանի:
 Սրանից ել հեշտ ու հակի՛րճ...
 — Վոչ, պեսք չե մեղ կուլակի տուն, —
 Ասավ Սեանն արհամարհոտ: —
 Տեղի համար դուր ենք վիճում:
 Յես տուն գիտեմ հարմար և մոտ:
 — Ո՞ւմ տունն է այդ, — դեպնեց Սողոն:
 — Իմ սեփական, — պատասխանեց: —
 Դեհ, ընկերներ, ինչ եք դողում,
 Շուտ մեքենան փողոց հանենք:
 Վրա ընկան աղերք բոլոր,
 Ու մեքենան փողոց բերին.
 Քեռի Մուքոն կարմրելով
 Ձեռքը դրեց արիերին.
 — Ընկեր Սեան... ներողություն...
 Սխալվեցի յես խայտառակ...
 Թող մեքենան բերեն մեր տուն.
 Ինձ են ասել նախ և առաջ:
 — Մեկ է, մեկ է, Քեռի Մուքոն,
 Դու յեկ մերն ես, քեֆիդ մոտիկ:
 Սրանից յես ի՞նչ իմ ու քոն,
 Սերմդ գնա բեր ու զտի:
 — Գընամ բերեմ, գլխիդ մատաղ,
 Ջուրն ել կընկնեմ քո յետից: —
 Ու վստեքով ձյունաթաթախ
 Վաղեց Մուքոն փայտը թեկին:

Կեսը հողում, կես հարկանի,
 Մի կոնաձև յերգելի ուսին,
 Թոնրի վրա հնոց քուրսին,—
 Նսպես ե տունը Սեանի:
 Սահայն, յեթե մի քիչ մնա
 Ու աչքերիդ դեմ լուսանա,—
 Դու կտեսնես հին քուրսու թով
 Հայաճառից գնած վարկով
 Մի գեղեցիկ գրասեղան՝
 Մոմաչորե սփռոց վրան:
 Հետո լենին յերկու հատոր:
 Վիեննական մի թիկնաթու:
 Մի քիչ այն կողմ, մրոտ պատին,
 Հին հիշատակ մի պլակատի:
 Հետո կրկին ե՛կ պլակատներ,
 Յեւ նկարներ մեծ դեմքերի,
 Վոր պոկվել են, նորից փակվել,
 Վոր հոգնել են ու գունատվել
 Հնադարյան թոնրի մրից:
 Ու խայտաբղետ պլակատներից
 Վար, անկյունում, պատի տակին
 Կճուճներ կան հաղարամյա,
 Տարբեր ձևի ու հասակի,
 Յեւ նրանց մոտ, վորպես տեսիլ
 Դեռ չհայտնված մի թշնամու,
 Վորպես ոտար քաղաքացի,
 Պալգել ե մի պրիմուս:
 Եդ կիսահարկ խրճիթի մեջ

Բնակվում են իրարու խառն,
 Իրար ձուլված, իրարամերժ,
 Յերկու սերունդ, յերկու աշխարհ:
 Ու նստած քուրսու բոլոր
 Քեռի Բարթոն, Թեզուչ նանին
 Իրենց կրտսեր վորդիներով
 Սպասում են Գարսեանին:
 Իսկ Սեանի կենը ջահել,
 Դուրսուց հեռու, սեղանի մոտ,
 Նոր կենցաղի վողուն վայել,
 Գիրք ե կարդում մի անձանոթ:

Մըվում ե բուքը դրսում
 Կատվի նման զարհուրելի,
 Հուպ են զայլս նրանք քուրսուն
 Ու պատմում ե Բարթոն ելի
 Իր հովվական արկածների,
 Գայլարնակ սարի մասին
 Ու խեթ նայում սուր տեղերին
 Չհախառնող ջահել հարսին:
 Վեց դայլ արդեն նա սպանել,
 Մոտենում եր յոթերորդին,
 Յերբ Նովբուզի, Ալեքի հետ
 Խրճիթ մտավ ափազ վորդին:

— Դեհ, վեր կացեք քուրսու տակից
 Ինչ կա չկա տարեք հողան:
 Ահ հեր, դու յեւ նաղլը փակի,
 Ու Ժանդոտած ուրադդ առ,

Բակի սյունը մի քիչ տաշի ,
Դեմ ե առել մեքենային :
Մարդո , արագ տունը քաշի
Թող յերեխին այան նայի :

Քեռի Բարթոն ուրազն առավ
Պապի տնկած սյունը տաշեց :
Սյունը հին եր , տեղից թռավ :
Քեռի Բարթոն խոր ախ քաշեց :
Ու ներս մտավ են մեքենան
Վոնց վոր մի սև հսկա մողես ,
Մի կարասի ուշքը գնաց ,
Հողե թմբից վար գլորվեց :
Կարասի մոտ կանգնած թզուկ
Են պրիմուսն ուրախ խնդաց ,
Նայեց մտնող մեքենային
Վորպես հերոս մի սուրհանդակ .
«Յերկաթացեղ իմ բարեկամ ,
Քեա ինչքան եմ քեզ սպասել ,
Յե՛ս առաջինն այստեղ յեկա
Յեւ քո ուղին յես եմ բացել . . . »

Հնադարյան թոնրի կշտին
Կանդենց հապիտ եղ մեքենան ,
Ու կուլ տալով կումը վշտի
Պառավը խեթ նայեց նրան .
— Վոտքը կոտրեր , չգայել ,
Չգիպչեյիր կարասիս :
Ախ իմ կարասը կարմիր ,

Վախ իմ կարասն եր աղիղ :
Տեսա գիշերս յերազում
Կարասս տաղ եր ասում :
Չար յերազ եր , կատարվեց ,
Տես , կարասս կոտրվեց :
Սեփան , վորդի , դուրս արի
Եդ դործերից ես տարի ,
Յես վախում եմ , յես դողում ,
Դու՛ման ունես դու գլորում :
Սողոյին չեն բամբասում ,
Քո մասին են բան ասում .
Ասում են նա յե արել ,
Նա յե կոմխոզ հնարել :
Փսիսում են ամեն տեղ ,
Թե կվախճեք ես գիշեր ,
Դու ել գիշեր չես գալիս ,
Յես նստում եմ ու լալիս :

— Նախ և ոտաջ յես կլտեմ ,—
Ասավ Սեանն .— իմ սերմացուն :
Ու մեքենան գործի գրին
Վորոտմունքով ամենացունց :
Դղրդացին վոճորք ու դուռ
Ու մուր թափվեց առաստաղից
Յեւ վորպես նո՛ր մի կյանքի լուր՝
Չայնը հասավ հեռու թաղին :
Արդեն գլորում եստեղ , կնտեղ
Սկսեցին հորեր բանալ ,
Շալակներով կամ սելերով
Սերմ են բերում մարդիկ , կանայք :

Սերմ են բերում, պիտի գտեն
Ու միացնեն մի ամբարում :
Այդ առաջին քարն է արդեն
Մի նոր աշխարհ կառուցելու :

Հորն է բացում քաղոր Մուքոն
Բեխից կախված սառցի լուլան :
Խորախորհուրդ մտածմունքով
Շունչ է սունում քուլա-քուլա :
Ինքն էլ դիտեր, վոր բուքը հե-
Միակն պատճառն ուշանալու :
Բուքն ինչքան էլ ուժեղ փչեր,
Բայց կար ուրիշ մի տատանում :
Այն, վոր Մուքոն սիրտ չեր անում
Սերմը գտել ու միացնել :
Կարծես թե նա մի անձանիմ
Մաղե կամուրջ պիտի անցներ :
Հեշտ եր գրվել թղթի վրա :
Բայց յերբ հերթը հասավ գործին,
Մարդիկ նայում էին իրար
Յեւ սպասում մեկի փորձին :
«Ե՛հ մարդիկ ենք խավարամիտ» —
Սիրտ եր տալիս Մուքոն իրեն, —
«Վոչխարը հեչ ջուր կմանի՞,
Յեթե առաջ չերթա ներին» :
Յեւ յերբ Մուքոն իր սերմացուն
Ջտելուց յետ ամբար տարավ
Ու դատարկեց սրբիկը լեցուն
Համայնական չեղջի վրա, —
Վոնց վոր սրտից պոկվեց մի բան

Ու խառնվեց ցորենի հետ,
Վոնց վոր ընկավ մի ճանապարհ,
Վոր չի դառնա էլ դեպի յետ :
Յեւ նա յերկար, յերկար նայեց
Իր ցորենի հատիկներին,
Մինչև հասավ ուրիշի հերթ
Յեւ ուրիշի սերմը բերն,
Լցրին վրա... էլի, էլի...
Ու ծածկեցին հեռահետե,
Ինչպես ճամբորդ մի սիրելի
Ծածկվում է սարի յետե :

Աշխատում է չափափելով
Սերմագտիչ եղ մեքենան
Ու հավաքված նրա բոլոր
Կատակում են ջահել կանայք :
— Նովրուզ, աղջիկ ունենայի,
Բաս քեզ էլ ո՞վ աղջիկ կտա :
— Մուլի աչքին հարամ հայ ես,
Տերտերի մատ թուրք տղա յետ :
— Նովրուզ աղջիկ ունենայի,
Ասոված վկա, քեզ կտայի :
— Նովրուզ, գիշեր յերազ տեսա,
Դու կդառնաս հայի փեսա :
Ծիծաղում է Նովրուզն ուրախ
Ու չարխի կոթն արագ պտտում :
Բայց տեսնում է դեմքի առաջ
Թուրք աղջկա դեմքը արտում :
Ախ՛ անհիմա մուլան խառնեց,

Թե չե Ասլին նրան կառնեք :
 Ասա՛վ՝ ով վոր կոլխող մտնի ,
 Հայու աղջիկ պիտի դա՛նի :
 Դրսում դեռ բուքն ե վրնջում :
 Բքի յերգով գյուղն ե քնած :
 Բայց բանում ե գիշերն անդուլ
 Սերմագտիչ են մեքենան :
 Աշխատում են նրանք հերթով ,
 Յերկու սիրող յերկտասարդ ,
 Յերկու ազգով , բայց մի սրտով
 Յեվ միենույն գործով հսկարտ :
 Առավոտյան դադարեցին :
 Սերմագտիչն ելի կանգնեց :
 Չնայած պարզ յեղանակին՝
 Սերմը չեյին բերում այլևս :
 — Ընկեր Սողո , սերմդ բեր ե՞ :
 Պարապ կանգնել ե մեքենան :
 Ախր պետք ե գիշեր , ցերեկ ,
 Միշտ , անընդհատ աշխատի՛ նա :
 Գյուղի կեսը նայում ե քեզ ,
 Պրովոկացիա կա քո մասին ,
 Պետք ե ինքդ գործով հերքես ,
 Վոր թշնամին չբամբասի :
 — Ի՞նչ են ասում , ընկեր Սեան :
 — Ինչ են ասո՞ւմ — Ի՞նչ չեն ասում :
 Այ ասում են եսպիսի բան .
 Իբր թե դու քո սերմացուն
 Չես ուզում տալ կոլլեկտիվին ,

Վախենում ես Անգլիացուց ,
 Նսում են իբր , ասել ես դու
 Թե խոխոզը կքանդվի :
 Դե , իհարկե սուտ են ասում ,
 Կուլակային ասեկոս ե :
 Բայց դու գտիր քո սերմացուն ,
 Միացրու , վոր չխոսեն :
 — Այո , — պնդեց գործարանից
 Գյուղ գործուղված ընկեր Կարոն , —
 Յուրաքանչյուր մի կոմունիստ
 Ավանդարդ ե ղեկավարող :
 — Նրա հերը համաձայն չի , —
 Հեղնեց մի կոմյերիտական .
 Սերմի համար հորը կանչի ,
 Սա իրավունք չունի իր տան :
 Նայեց Սողոն , խորը խոցված ,
 «Անբարտապան եդ լակոտին ,
 Բայց բան չասավ , միտքը չաղված
 Ու գլխիկոր նայեց գետին :
 Ընկեր Կարոն առաջարկեց
 Անմիջապես գնա բերի .
 — Մասեան կիսով նայում ե քեզ ,
 Նյութ ես տալիս կուլակներին :
 Ու դուրս յեկավ ընկեր Կարոն ,
 Վոր ստուգի , անձամբ նայի
 Ջտած ցորենը լո՞ւրարում
 Ու վիճակը մեքենայի :

ԹՇՆԱՄԻՆ

Մեծ բազմութիւն եւ հալածակելի դժուարիջում :
Աղմբկում են, բարձր լալիս ու անիծում :
Տղեք շտապ դուրս վազեցին դժուարիւրհրդէր
Դեպի աշն կողմ, ուր ամբոխն եր ժողովրդի :
Տեսան՝ Սանթրոն իր ծղրթան պառապն առած
Իր մեծ հարսի, յերկու փոքրիկ թոռներէ հետ,
Գյուղամիջով անց ե կենում, լալահառաչ,
Հնամաշ ու պատառոտուն շորերի մեջ :
Լաց են լինում մանուկները սրտապատառ,
Լալիս են ձեն ձենի տված հարս ու կեսուր,
Ձների մեջ, ժողովրդով շրջապատված,
Վեր են կալե անասելի մի վայնասուն :
— Այ դժուարացիք, հարեաններ,
Կորցրե՞լ եք խիղճ ու հոգի :
Ձեն հանեք ե՞, ինչ եք կանգնել,
Այ ուղտս ձեր դրան չոքի :

Շշմեց Կարոն եւ խաժամուժ տեսարանից
Ու հարցական նայեց ընկեր Գարսեանին :
Գարսեանի սրտով ցամառն սարսուռ անցավ :
Ուզեց խոսի, բայց Սանթրոն իսկույն մոտեցավ,

— Քաղաքի՞ց են, յեկել ընկեր :
Գլխիս վրա տեղ ունես դու,
Չարդ տանեմ, վոտքդ ընկնեմ,
Ման եմ գալիս քեզ պէս մարդու :
Բան չեն թողել, գլխիդ մատաղ,
Վոչ տեղաշոր, վոչ կարկատան :
Յերեք հոգով տունս մտան,
Լիւրք անգգամ խոսքեր ասին,
Ջահել հարսիս պատվին գիպան
Են Ալեքսանն ու Աղասին :
— Սուտ ես ասում, Սանթրոն աղա,—
Բացականչեց քեռի Մուքոն :—
Յես նրանց հետ եյի ախար :
Շատ խելացի ու վարմունքով
Քեզ մասսայի վճիռն ասին :
Ձեռ չտվին նրանք հարսիդ,
Չասին վոչ մի ավելորդ խոսք,
Վոչ ել ասին տանից մի չոփ :
Ե՛հ, Ռուշանի Գարսա՞ն ել հո
Ապու պապիդ քյավչանը չե՞ր...
Մենք վեր կալանք դժուղի՛ կամքով,
Գյուղի մասսան եր վորոշել :
Գյուղում ուրիշ տներ ունես,
Եգ տներում ապրիր ելի՞ր...
Ի՞նչ ես ընկել ձների մեջ,
Բունտ ես սարքում, թրե դալիս :

Ամեն կողմից աղմկեցին, իրար անցան,
Չարթնեց ելի թափալական քնած վոգին,
Կապը կտրեց հազար լեզու պրովակացիան

Ու հին ու նոր վեճերն իրար խառնվեցին :
 — Լավ են արել, աչքը հանել...
 — Սովորել եր մարդ սարսնել...
 — Պրովակացիա յե ուղղակի...
 — Քչեք գյուղից լիրբ կուլակին...
 — Ո՞վ ե կուլակ... կուլակ գտար,
 — Կովդ մորթիր, կոլխող մտար...
 — Ո՞վ թույլ տվեց Ալեքսանին
 Մարդ աքսորի ու թալանի...
 — Սոցիալիզմ ե կառուցում...
 — Պապի վրեժն ե լուծում...
 — Լաչինն աղջիկ չտվեց,
 Խելաովե՛լ ե խեղճ տղեն...

Ով հավատում, պաշտպանում եր Ալեքսանին,
 Արդեն գտել ու միացրել եր սերմացուն :
 Ով չեր հանել դեռ վոչ մի հատ իրա տանից,
 Նա Սանթրոսի խոսքերին եր հավատ տածում :
 — Յևս կքննեմ սրա հարցը, — ասավ Կարոն,
 Իսկ առայժմ, այս գեղեցիկ արև որով,
 Յերբ կատաղած բուքը հաղիվ ե հանդարտել,
 Պետք ե շտապ հորեր բանալ, սերմը գտել :
 — Ինչ եք զոռում մասսային...
 — Հեռագիր կա Մոսկովից, —
 Վոր կոյեկտիվը ցրեն...
 — Կոմկուս քջիջն ել վրեն...
 — Մեկ խափում եք... Թալանում...
 — Սերմն ու տավարը տանում...
 — Յեթե Սողոն չի ստում,
 Ինչո՞ւ ինքը չի գտում :

— Սողոն զոռում ե հրեն,
 — Չես հավատում, զնա տես :

Աղմկելով զնացին դեպի Սևանի տուն,
 Ուր անդադար սերմագտիչն եր աշխատում :
 Սողոն, իրոք, իր սերմացուն զտել, հետո
 Հավաքել եր ջվաներում իր սեփական,
 Դարսել եր ջոկ ու քիմիական հաստ մատիտով
 Բոլորի վրա գրել — «Սողո Արրահամյան» :
 — Իմ անունն ել գրեք վրեն, —
 Բացականչեց Մուշեղ ամին : —
 Վոր եղպես ե — սերմս բերեմ : —
 Ու դուրս թռավ վորպես քամի :
 — Յեթե անուն կար գրելու,
 Բաս եդ վո՞նց եք իմս խառնել : —
 Խաչոն հուզված շարժեց գլուխն :
 — Ե՛... Ես չեմ, բարեկամներ...

ՏԱՍՆՄԵԿՅԵՐՈՐԻ ԳԼՈՒԽ

ԽԱՓԱՆՎԱԾ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

— Հա՛-հա՛-հա՛-հա՛... Համատարած կոլեկտիվ...
— Հի՛-հի՛-հի՛-հի՛... քամատարած կոլեկտիվ...
Սանթրոսի տան հարսանիք է ես գիշեր,
Շրջիկում են իրար թասեր ու չշեր:
— Համատարած կոլեկտիվը քանդվեց.
— Յերեք հարյուր յերեսունից... ութսուն վեց:
— Գավոր Մուշեղ, դու յեւ հասնես մուրադիդ,
Լավ դուրս յեկար կոլիտոգական յերազից:
— Խնամի ջան, արա՛դ ածեմ, թե՛ գինի,—
Ձայն է տալիս Սանթրոս աղեն Լաչինին,
Խմենք ախպեր, Մայր Աթոռի սուրբ կենաց,
Կյանքը կարճ է, չառը գնաց, քեզ մնաց:
Գավոր Արեւ, խմելուց յետ մի մնա:
Դե՛—կուլակ ես, կուլակի հետ եւ գնա:
Շատ եմ խնդրում մեր կոմսոմոլ Գևորյին,
Վոր մի յերգով խնամու թասը գովի:
Գևոր կարմիր գինու թասը դատարկեց,
Բարձր հագաց, բուկը մաքրեց ու յերգեց.
— Դու կուլակ ես,— վոտի տակ ես,
Թե միջակ ես—հրեշտակ ես,
Ջրավոր ես,—թագավոր ես,
Կոմսոմոլ ես—դատավոր ես,
Կոմբլիշ ես,— ամեն ինչ ես,

Կոլիտոգնիկ ես,— ո՞վ հասնի քեզ,
Թղթակից ես,—գիտակից ես,
Բանակից ես,—կողմնակից ես,
Ուսուցիչ ես— զինակից ես:

Հարքած ուստան զարկեց ուժով նազարին
— Ո՛ւր է հա՛րսը... հա՛րսը... հա՛րսը... Թող պարի:
— Հարսը չկա...
— Հարսը գնաց լիկկայան...
— Ի՞նչ... լիկկայան... Սուս, փեսացուն չիմանա...

Ու ներս մտավ, գուշնը թռած, փեսացուն:
Սրտից՝ արյուն, յերեսից թույն է կաթում:
Սարսուռ անցավ հարսանիքի սեղանով,
Միսը մնաց, տեր-Գալուստի բերանում:
— Դուք քե՛ֆ եք անում, կենա՛ց եք ճառում...
Բայց մեզ քեֆ, պատիվ, վյա՞նք է մնացել:
Եւ ինչո՞ւ համար ապրենք աշխարհում,
Շուռ տվեք գինին, յեւեք գնացեք:
Յերեկ խլեցին Ռուչանի քարափն,
Եսոր եւ տարան լիրբ նշանածիս.
Ձաթնանց Բեյբուլթին արին խայտառակ,
Կյանքս, պատիվս առան, գնացին:
Վաղ կհուհուս Ռուչանանց գյաղեն,
Կոլիտոգում կարմիր հարսանիք կանի:
Ես ինչ եր արիք այ հեր, այ աղե,
Վայ մեր նամուսին ու գերդաստանին...

Հյուրերն անշարժ ձեն ու ծալտուն չեն հանում... .

Միսն և սառել տեր Գալուստի բերանում :

Միայն պառավ մերն և մոռում ու լալիս

Ու խորտակված վորդուն ահով սիրտ տալիս :

— Գնաց լիկկայան, կղառնա բալա,

Գնաց վարժուհուն հարսանիք կանչի,

Պսակի շորն ել չի հագել հալա,

Գնա յետեից, խնամի Լաչին :

Յեւ են վարժուհու աղիզը թաղեմ .

Եդ նա յե հարսիս արեւ խելքահան :

Սպասիր տեսնե՛մ, մի տեղ պատահե՛մ,

Յեւ ցո՛ւյց կտամ եղ լրբին լիկկայան... .

— Ընկեր Աստղիկ, ընկեր Աստղիկ, դուռդ բաց... .

Ու ներս ընկավ Արուսն՝ ասես ցնորված :—

Ընկեր Աստղիկ, սիրտս թրով են կիսել... .

Մի նեղանա... . քեզ մոտ մնամ ես գիշեր... .

Ուսուցչուհին շուտ հասկացավ աղջկան :

Դուռը փակեց : Հրավիրեց նստելու :

Պատուհանից նայեց, տեսավ՝ մարդ չկա :

Ու շողջողաց ուրախ հուզմունքն աչքերում :

— Լավ արիր Արուս, իմ հերոսուհի :

Դե, լաց մի լինի, մի վախենա :

Յեւ գիշեր, ցերեկ քեզ ասում եյի :

Յեղիր համարձակ անկախ, ահա :

Դու իզուր թողիր ուսումդ կիսատ,

Դու իզուր թողիր Ալեքսանին .

Դու իզուր դառար կուլակի տան դարդ,

Բանը հասցրիր մինչ հարսանիք :

— Ախ՛, ընկեր Աստղիկ, դու չգիտե՞ս վոր,

Գեղջուկ աղջկա վիճակն ե չար :

Դու փ՞նչ կանեյիր, յեթե ամեն ուր

Մերդ անիծեր, հերդ փնչար :

Ասում եյին քեզ կոլխով կտանի,՝

Ու բաց կթողնի մի ուր հետո :

Կոլխովում չկա սեր ու ընտանիք,

Բոլորն իրար հետ կապրեն հերթով :

Ձեյի հավատում սուտ-սուտ խոսքերին,

Վորոշում եյի փախչել տանից :

Բայց մեկ ել կարծես հավատում եյի

Ու փախչում եյի Ալեքսանից :

Յեւ միշտ տոեւ եմ Ձաթնանց Բեյբութին,

Բեխերը սրած եղ տախ յեղան :

Նա չարժի նրա մատի ճկույթին,

Քառասուն Բեյբութ—մեկ Ալեքսան :

Յեւ չեյի գնում, ինձ գոռով տարան :

Անցնելիս տեսա Ալեքսանին :

Կանգնել եր տխուր դպրոցի դռան :

Ուզում եր ասես աչքով անի :

Նայեցի թաքուն քողի արանքից :

Արտասուք տեսա սե աչքերում :

Հենց եղ րոպեյից կորցրած հանգիստ՝

Անվերջ նրան եմ մտաբերում :

Շուտով կատաղած կզան, կտանեն,

Ձեմ ուզում գնալ Ձաթնանց տղին... .

Յեւ թույն կիմեմ... . Յեւ ինձ կսպանեմ... .

Ոգնի՛ր ինձ, ոգնի՛ր, ընկեր Աստղիկ :

Կնճիրները մուխ ձորերի սկս՝ կիտած՝
Լաչինը լուռ, մոռցվազեմ, ներս մտալ։

Թշվառ աղջիկն անից գրկեց վարժուհուն։

Եւայում ե հոր անկողնի վրայ ու գողում։

— Ես ո՞ւր ես յեկել, աննամուս աղջիկ,

ինչ կարկուտ քերիք ծեր գլխիս վրա։

Հարաւ պսակի սեղանից փախչի՞ր,

Ու հորը չինի գյուղում մասխարա՞ւ...

Դե առաջ ընկիր, գնանք, սեւերես,

Ասա՝ դնացի վարժուհուն բերեմ,

Թե չե՞ս ձեռք, հա՛, գյուղում գրնդաց,

Այ դու գոթիքի գետից վեր ընկած։

— Ձեմ ուղում հայրիկ, չեմ գնա մարդու,

ինչո՞ւ յես դուռում, ինչո՞ւ յես մորթում։

— Ձենդ, անդամ, եղ վոնց չես ուղում,

Ո՞վ ե քեզ տվեւ եղալիսի ուսում։

— Ե՛ր, Լաչին ամի ձեռք քեզ քաշի,

Ես քու խնայած ժամանակը չի։

Ձեա կարող դուռով աղջիկ տալ մարդու։

— Ի՞նչ իրավունքով տունս մտար դու։

— Ի՞նչ իրավունքով... այ լիրբ անդամ,

Դու յես խելքահան արեւ աղջկան,

Ասում ես հալա՝ «ինչ իրավունքով»...

Լեզուդ կկտրեմ... մաղերդ... հումմ... քո...

— Ձեռք քեզ քաշի, ասում եմ, ծերուկ,
Յես չեմ վախենում քո վնասներից։

Մեր խորհրդային սպաս կարգերում

Դու կի՞ն ես թաղում, փնջո՞ւմ ես նորից։

Հասկանո՞ւմ ես, վոր քեզ թանկ կնստի։

Բալական ե, վոր գիմեմ դատարան։

Հո կարիք չունե՞ս յերկար հանգստի

Ես դարնան որով, գեռ ցանքդ չարած։

Տղին չի սիրում, չի ուզում գնալ

Ու վոչ հեր, վոչ մեր վոչ իշխանութուն։

Իրավունք չունի նրան մատենալ,

Չոռով տալ նրան չախրած մարդուն։

Մեկ դու չուզեցիր, չմտար կոխող,

Ո՞վ քեզ ստիպեց, փնջաց, սպանեց։

Ինչո՞ւ յես ուղում աղջկադ գլխով,

Աղջկադ սիրով առեառուր անել։

Յեմ չե՞ս ամաչում, մատղաչ աղջկադ

Տալիս ես տարիքն առած տղամարդուն։

Ավելի լավ չե՞, վոր թեկուդ աղքատ,

Բայց յերիտասարդ լինի փեսացուն։

— Յես աղջիկ չունեմ, վոր տամ չներին,

Տանեն արուրից ու սրտովից հանեն,

Տանջեն որական տաս մարդու ձեռին,

Իսկ հորը ճնշեն, ձախաղուրկ անեն։

— Վոչ, Լաչին ամի, իզուր ես ասում։

Բամբասանքներ են ստից դուրս ընկած։

Դու յե՞րբ ես տեսել, մեկը կոլխողում

Ծուռ աչքով նայի ընկերոջ կնկան :
 Քեղ Սողոն ուզեց ձայնազուրկ անել :
 Չե՞ վոր չհաստատեց Գործկոմը, չե՞ վոր
 չենց մեկը յես եմ, մեկն Ալեքսանն ե,
 Վոր պայքարում ենք կռվում մինչև որս
 Սողոյի ստոր մուխ դավերի դեմ :
 Ե՛հ, Լաչին ամի, դու ել լավ գիտես,
 Վոր դուր աղջկադ սիրտը կոտրեցիր,
 Զուր անկեղծ սիրտ կապը կարեցիր :
 Յեվ դու յեկ իզուր կոխող չմտար :
 Ինքդ ծերացած, մենակ ու տկար,
 Տղա յեկ չունես, վոր ցավդ տանի,
 Տալսրդ պահի, վարուցանքդ անի . . .

Լաչին ամին, սիրտը լեղի, անհամբեր,
 Ուսուցչուհուն լսեց, լսեց ու ամպեց :
 Ու մի կաթիլ ամպերից վար դլորվեց,
 Բեխ-միրուքի թավ անտառում մոլորվեց :
 Նա նայելով լուռ արտասովող աղջկան՝
 Խուլ մոլտաց . — Այսորվանից տուն չգաս,
 Լսեց նրա հեկեկանքը կցկտուր,
 Նորից փնջաց ու չուռ յեկավ դեպի դուռ :

ՏԱՍԵՐԿՈՒՅԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒՆ

ԽԱՓԱՆՎԱԾ ԶՈՒԹԸ

Ռուչանանց Հովասը տրտում նստել է դրան :
 Մտածում է լուռ իր անել վիճակի վրա :
 Աշտուր հրեն խամացել ընկել է դոմում,
 Անցնում են սրերը, խիկ արտը խոպան չորանում է :
 «Ի՞նչ չուխ լծող ես, Հովաս : Դու ո՞վ ես : Հերդ՝ ո՞վ
 կմեռնես, Հովաս սեփական չթի կարոտով :
 Դու ի՞նչ ես ուզում եզ մենակ մատղաշ աջառից :
 Կարո՞ղ եր աջառն ահապին յեղան հետ վարի :
 Անխիղճ Աթաբեկ, սրտիդ մուրազին հասար :
 Իալար աջառին քեցիր յեղիդ հավասար :
 Աջառիս գլուխը կերար ու հրեն դոմում
 Պառկած է անշարժ : Վաչ խոտ է ուտում, վաչ խմում է :
 Հովաս, են աջառն ել քեզ յեղություն չի անի :
 Ինչո՞ւ չմտար կոխող : Ընկար մի յանի :
 Յե՞րբ Եյիր կյանքում սեփական չուխ հանել տանից :
 Դու ինչո՞ւ զրկվեցիր վորդուց ու հարեանից» . . . :

Ռուչանանց Հովասը տրտում նստել է դռանը
 Ու միտք է անում, վարանում իր խելքի վրա :
 Շուրջը դարուն է : Հողի մեջ արյուն է յեռում :
 Կոլխոզն աշխատում է գյուղի մոտակա արտերում :

Տասյերկու գութան վարում են հրեն թե-թելի :
 Արագ սեանում են արտերն իրար յետեից :
 Դաշտը լցված է նրանց ուրախ աղմուկով :
 Հրեն հորովել է յերգում Մաղաքանց Մուքոն :
 Եդ հին հորովելն է : Անցյալ, նախանցյալ տարվա :
 Բայց նոր է ասես : Մի նոր իմաստով տողերոված :
 Առաջ առանձին եր յերգում Մուքոն ու կամաց :
 Իր մենակ արտում : Իր մի զուգ յեզներ չհամար :
 Այսոր նրա հետ յերեսուն հոգի յեն յերգում ,
 Լսում են յեզները հարյուր իննսուն և յերկու :
 Յերեք յեզ այսոր խամացել են : Հրեն տուն բերին :
 Յերեք յեզ չկա կոլխոզի անթիվ յեզներից :
 Բայց նորից բանում են անդուլ տասյերկու գութան :
 Յերեք յեզ չկա—Բայց չեն պարապ նստի տան :

Ռուչանանց Հովասը տրտում նստել է դռան :
 Ու միտք է անում իր մենակ վիճակի վրա :
 Յերկինքը կապույտ : Ծողշողուն կեսոր է դարնան :
 Գյուղում հարսանիք է : Ուրախ զլլում զուռնան :
 Լաչինի աղջիկն են տանում Չաթնանց Բեյբութին .
 «Քո հարսն եր , Հովաս , եդ վո՞նց եր քեզնից խնցին :
 Եսոր առավոտ քո վորդին լալով հանդ գնաց :
 Քո խեղճ պառավի մուրազն իր սրտում մնաց :
 Ես ի՞նչ եր բերիր արևիս , հեյ , նամարդ Լաչին :
 Վորդուս մորթեցիր . աղջիկդ տվիր կուլակին :
 Պահանջում եյիր , վոր վորդիս կոլխոզ չգնար ,
 Գիտակից վորդին նոր կյանքի հոգին չիմանար :
 Աղբյուրից գալիս յես տեսա չինար Արուսին .
 Սիրուն եր վորպես քարավի թոլորած լուսին :
 Նայեց յերեսիս . արտասուք չողաց աչքերում :

Եդպես է վարդն անձրևից հետո կարմրում :
 Ախ , Չաթնանց Սանթրոս , հորիցս Քարափն տուար ,
 Ինձնից ել հարսիս խնցիր ու վորդուդ տարար :
 Կոլխոզը Քարափս հետ խնց , հալալ վայելի :
 Քո որն ել հասել է , Սանթրոս : Վերջն է քո յելին :
 Յես ել կզնամ կոլխոզ , Սանթրոս տրաքի :
 Յես ել յուդ կածեմ քո սիրտը վառող կրակին :
 Կմտնեմ կոլխոզ , թող վորդիս ենտեղ չամաչի ,
 Սարի պես կերթամ կկանգնեմ վորդուս քամակին . . . » :

Ռուչանանց Հովասը մենակ նստել է դռան
 Ու միտք է անում , չարանում թշնամու վրա :

Վերջին տագնապ որերն են գարնանացանի :
 Հաղիվ են չարթվում աղոտում յեղներն ուժասպաս :
 Դեռ հիսուն տոկոսն է հասել ցանքսի պլանի :
 Գիտե ալդ մասին ամեն մի կոլխողնիկ ունչապար :
 Դեռ հիսուն տոկոսը : Այդ թիվ չի լուկ չոր ու ցամաք ,
 Գրված միմիայն հնգորդա տեղեկադրում ,
 Այլ նրանց առջև տարածված խոնավ հողամաս ,
 Վոր ամեն վարչկյան չորանում ու սերմ է գոռում :
 Լսում է կարծես հողի ձայնը խորին հուզմունքով
 Դաշտավարական սեկցիայի նախագահ Մուքոն :
 Յեվ անդուլ անհանգիստ անցնում է գութանից գութան ,
 Կանչում հորդորում է քչեն , յեղներին ուժ տան :

— Ուժ չի մնացել յեղները վրեն ,
 Բեւ տալ չի լինի , ընկեր նախագահ :
 Ո՞ւր է , խոսք տվին տրակտոր բերեն ,
 Ասանց արակտորի վոչինչ դուրս չի գա :
 — Եղպես միք խոսի , սխալ է , տղեք ,
 Տրակտորն ուշացավ : Ել չի գա հիմա :
 Բայց պետք է ցանենք : Քչեր , ուժ տվեք ,
 Ամեն մի բույս կամ կյանք է կամ՝ մահ :

Ու խրում է մածը Մուքոն հոգնած մաճկալից ,
 Շարժում է հուժկու փնչոցով , յեռանդի դալիս ,
 Ողում պատվում են ուժով ճիպոտ , խարաղան ,
 Շաչում են ուժգին ու վիպչում ուժասպաս յեղան :
 Տնքում են յեղները , պրկում մկանները նորից ,
 Աչքերը ուռչում են , թուշում են ասես կույերից :
 Նայում է Հովասն իր ձգված , վախտ աչառին :
 Մորթին չապթի՞ , դուրս չոտա՞ւ և՛ փոր և՛ աղիք :
 Իսկ Մուքոն հարբած սև հողի խոտտումով չոտյլ
 Այլիլ ուժով է ընկնում գութանի վրա :
 Գնում է գութանն ու հոգն է շերտում թումբ տո թումբ ,
 Գնում է գութանը կարծես Մուքոյի սրտում :

Բայց խոփը թփին դեմ տռավ , ահալավ նորից
 Ու հետ չպրտեց թափով՝ լարված յեղներին :
 — Կուլակն է տղեք , հույ տվեք հանենք քոքահտն .—
 Կրկին շաչեցին ողում ճիպոտ , խարաղան :
 Ու հորիկ քչոզն ահադին ճիպոտն ոլորեց ,
 Թափով հարվածեց Հովասն յեղան փոսկորին :
 — Ո՛ւՖ ,—տնքաց Հովասն իր անխոս յեղան փոխարեն
 Ու ներքև թռավ բարկության կրակն աչքերին :—
 — Ծռ թույլ տուր , թույլ տուր , ինչո՞ւ յես թակում .
 Աչառիս վրեն քո դուր գնաց :
 Դու հորդ յեղան մաժում ես կակուղ ,
 Իմի՞նչ ես քում , սատանի ծնած :—
 Տարավ բերեց խարաղանը Հովաս քեռին
 Ու պինդ փաթաթեց Տիկոյի տիկոր ծնկներին :
 Պատանին ցավից կաղկանձեց :

— Ամօթ ե հովաս... —

Ձեն տվին գութանիւրները սաստիկ վրդովված :

Յեւ մյուս գութանի մօտից ֆլչալով հասավ
Գալոն՝ կայծակն աչքերում, ձեռքին՝ խաղաղան :

— Ինչո՞ւ ես ծեծում եմ, դաժան, —

Մոնչաց Գալոն ցուլ գոմեշի պես : —

Կոլխով ես բերել սատկած մի աշատ

Ու մի աշատով մեզ պիտի ուտե՞ս :

Ինձ Գալուստ կասեն... Յես վորձ եմ... Տո, թո՛ղ...

Հովասն ո՞վ ե, վոր զիպչի իմ տղին :

Ստոր մտքերով մտել ե կոլխով,

Վոր կռիվ պցի ու գործը շեղե՞ր...

— Տո թույլ տուր, զրա գեմակը պատուեմ, —

Գոռում ե Հովասն ու րաց չեն թողնում, —

Տո, ինքդ չեյի՞ր, մառադեր վրեդ,

Դաշնակի որով հավեր գողանում...

Հիմի լավ ե հա՞... Կոլխով ես մտել,

Կոլխովում անտեր աչա՞ն ես գտել,

Վոր տղեդ թակի ու սատկացնե՞ր,

Ախար թանկ ե սա յերեսիդ զնից :

— Ամօթ ե, Հովաս, ամօթ ե, Գալո... —

— Յերկուսդ ել ակտիվ կոլխովի անդամ... —

Հանգիմանում են տղեք մոտ գալով :

— Ձեզ չի վայելում կովել, իրար տալ...

— Յեզը չստակեց, տղեն չմեռավ...

— Ինչ եք գողգողում իրար հակառակ...

— Յեթե վոր լսեն, գլուղում ի՞նչ կասեն...

— Եսպե՞ս եր, ե՞ս եր միություն ու սեր...

Կշոր եր արդեն : Յեւ ընկեր Մուքոն հրամայեց

Յերենն արձակել ուղարկել ներքե ջրելու :

Իսկ ճաշից հետո սեկցիայի ժողով գումարեց

Կովով կողմերի հարցը տեղն ու տեղ քննելու :

Հովասն ու Գալոն նստեցին իրարից հեռու :

Քամակ-քամակի ու մռայլ, թթված դեմքերով :

Յեւ չըջանաձե, ծալալատիկ, բոլորը նստան :

Վեր կացավ Մուքոն ու խոսեց խոհուն ու հստակ

— Ընկերներ, կոլխովն հաղթողով առաջ չի դնա :

Մենք հիմի ել ի՞նչ յերեսով գլուղ վերադառնանք :

Փթում ե ենտեղ սերմացուն ամբարում անշարժ,

Իսկ սրանք հին սանդ են ծեծում, հին կոլիմն ու չառն :

Ով ե մեղավոր ավելի : Յես կասեմ՝ Գալոն :

Հովասը զիպավ Տիկոյին մի խաղաղանով :

Հոր տեղն եր. տվեց մի անդամ : Իրավունք ուներ :

Ե՛, Գալոն ինչու մեջ ընկավ : Պարզ ե, ընկերներ :

Յերկուսին ել չենք ազատում արժանի պատժից :

Հովասին—նկատողություն, Գալոյին՝ չատ խխտ :

— Ես դեմ եմ, — ասավ Ալեքսանն, — եզ վորոչումին.

Իմ հերն եր հստեղ մեղավոր, այլ վոչ թե ամին :

Պինդ խվեց աշտին Տիկոն, պետք չեր իհարկե :

Բայց հերս ի՞նչ իրավունքով յերեսին թակեց :

Կոլխովի եզն եր, կոլխովն եր պատասխան տալիս

Յերբ հաքան դեռ կա իմ՝ ու քոն—ել ի՞նչ սոցիալիզմ :

Առաջարկս՝ իմ հորը չատ խխտ նկատողություն,

Գալուստին ե նրա տղին— առաջժմ ի ցույց :

—«Ի ցույցը» զո՛ւ յես,—կատաղի մոնչաց Գալոն,—
 Եդ ո՞ւմն ես եղպեա ցույց տալի, լեզվիդ զոո տալով :
 Զաթնանց Բեյրութի՞ն ես տեսել, վոր խլեա կնոջ,
 Կարծում ես կուլա՞կ եմ յես ել կամ կին փախցնող...
 — Տո թույլ տուր, թույլ տուր,—վեր թռավ Հովասը
 տեղից,—

Տեսնո՞ւմ եք վոնց ե խայտառակն անպատվում տղիս :—
 Հակառակորդները կրկին իրար դեմ յեկան :
 Մի վարկյան նորից բռնկվեց վոխը պապական :
 Կարող եր կրկին կամ զլուխ, կամ թե կտարվել,
 Կամ ինչպես տասնեկն թվին մեկի դին փռվել :
 Բայց աղեք ամուր բռնեցին ծեր աքլորներին
 Յեվ ուժով, ամոթանք տալով, տեղերը բերին :

Նորից նստեցին վրդովված Հովասն ու Գալոն
 Յեռե-յեռեի իրարից հեռու, փնչալով :
 Բայց հանկարծ ուրիշ մի փնչոց լավեց եղ ժամին :
 Ու հեռվից նախաճոտ բերեց սրընթաց քամին :
 Դադարեց աղմուկն : Այնկողմ նայեցին մի վարկյան :
 Ու թռավ մի խենթ աղաղակ.—Տրակտորն եկավ...
 Շոֆերն եր, Սողոն, Գարսեանն ու ընկեր Կարոն :
 Գլխարկներն ուրախ վերցրին, կանչեցին «Բարով» :
 — Ա հազար բարով,—ծեն տվին բոլոր միասին
 Ու խորին, անհուն հարգանքով գլուխները բացին,

Յեվ չըջապատված կոխողներիկների բազմությամբ
 Տրակտորն առաջ շարժվեց՝ նախընտրվ ճամփան :
 Հասավ ու կանգնեց կիսավարտ հերկի յեղերբին :
 Շուրջը խոնվան՝ նայելու կրկին ու կրկին :

Նայելիս դիպան մեկ-մեկի Հովասն ու Գալոն,
 Բայց ձեն չտվին, չուռ յեկան թաքուն ժպտալով :

— Նու, սկսում ենք,—մոնչաց շոֆերը խրոխտ
 Ու ույլը բռնեց յերկաթե վոսկրոտ ձեռքերով :
 — Մաքրեցեք ճամփան,—հրամայեց նախադա՛ճ Մուքսն
 Ու գործի անցան տղեք խոնդավառ աղմուկով :
 ուժ տվին խմբով, փնչացին լարված, կատաղի,
 Քոյի մեջ վրոված գութանը հանեցին տեղից :
 Տրակտորն աղետում շարժվեց, հասավ եղ քոլին
 Խոփը խոր խրեց, հոնգաց ու փնչաց մոլի :
 — Քաշի հա, քաշի, մատուղի մատաղ տրակտոր,—
 Ու ձեն են տալիս, ուժ անում ձեռքով ճխլոտով :

Յերկաթե յեղը մի բոպե դանդաղեց տեքաց,
 Հզոր պճեղները խրեց փխրուն հողի մեջ :
 Լավեց մի խրթին հոնդյուն, Փչչոց... ու հանկարծ
 Շուռ տալով հողի մի լեն չերտ—առաջ շարժվեց...
 — Ես ի՞նչ եր տղեք.—Ու տիրեց դարմանք ու սարսափ :
 Քոյի արմատի հետ արմատից ել հաստ մի սե ոճ
 Կիսված եր միջից ե գլուխն ու պոչը դատ-դատ
 Գալարվում ելին, թռչկոտում, չաչում աճավոր :
 Մի բոպե փախան խուճապով : Հետո յետ դարձան :
 Զախճախեց Գալոն մահամերձ թունավոր ոճին :

— Զուշ կաց, Գալո,—ծեն տվավ հեռվից Հովասափն
 Ընկեր կուռենա, քեդանից վրեժ կլուծի :
 — Ընկեր կուռենա... Ե՛՛հ յես ել ունեմ ընկերներ...

Այ, քեզպէս, — պատասխան տալով ժպտալով :
— Եղպես ե՞. սիրով մնացեք, ձեր հոգուն մեռնեմ, —
Բացականչեց Մուքոն՝ մոտ գալով :

Արդեն յերեկոյ յեր : Արեւը թիկնել էր սարին :
Հերկերը ներկել էր լուսի եւ հուսի մշուշով
Միայն մի ակոս եւ, միայն մի ակոս եւ վարի . . .
Հերիք եւ, կանգնիր, հոգնեցիր, տրակտոր քշող :
Դէր գեպի տուն, անցիր կամբքի մոտով,
Հասիր գեղամեջ, փնջալով գնա, ձեն հանի,
Ասա վոր յեկար ու հասար, չթողիր ամոթով,
Թող ձենդ լսի թշնամին :

Ու յերբ բոլորած յերկաթե թանկագին հյուրին
Պատրաստովում էյին աղմուկով շարժվել գեպի տուն,
— Ընկերներ, — ձեն տալով Գալոն հուզմունքով խորին, —
Ընկերներ, մի խնդիրք ունեմ յես . . . Ներդրություն :
Եսոր յես ընդդեմ գնացի մեր դիպցիւլինին :
Ընկերոջ սիրտը կտորեցի փուչ բանի խաթիր :
Հովասն իմ մոտիկ հարեանն ու յեղբայրն եւ հիմի,
Ալեքն իմ զավակն եւ Տիգրանից եւ շատ առաջիկ .
Սրանից հետո թե մեկ եւ մի ծուռ բան տաի,
Յերեսիս թքեք, ինձ կուեկտիվից վոնդեք : —
Միայն ու միայն մի խնդիրք ունեմ . . . ես կովի մասին
Թերթում մի գրի . . . եղ անտեր «ի ցույց» ն եւ ջնջեք :

ՏԱՍՆԸԶՈՐՍԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԱՐՅՈՒՆԸ

Տրակտորն աշխատեց մեկ որ : Նա ուրիշ տեղ գնաց :
Կոյեկտիվին թողեց իր հոգնած յեղների հետ :
Բայց նրա հետքը նախշուն ճանապարհին մնաց,
Նրա յեռանդը հռժկու՝ մնաց սրտերի մեջ :
Յեւ չնայած, վոր Սողոն բոլոր ժողովներում
Աղմկում էր, բողոքում, թե չենք կարող ցանել,
Հովաս քնուռ աչառին ապացույց եր բերում
Յեւ առաջարկ եր անում սերմացուն բաժանել, —
Սակայն հաղթում էյին միշտ Գարսեանն ու Մուքոն :
Առավոտյան կուլեկտիվին ելի գնում եր հանդ .
Աշխատում էր հրատապ հարվածային հողով
Ու հորովել էր յերգում Հովասն ելի սրտանց :

Յերբ վոր արեւը հոգնած թիկն տալեց սարին
Ու նարինջե քրտինքով ներկեց յերկինք եւ հերկ,
Եւրբ վոր վերջին ակոսից գութանը դուրս բերին
Վորպէս ծանր, տանջալից հաղթանակի մի յերդ : —
Մուքոն նայեց գեպի յետ ու հուզմամով զգաց
Հողի յերկունք բեղուն, ճայթումը սերմերի
Կարծես վո՛չ թե արտը, այլ նրա սիրտն եր հերկված,
Նրա սրտում եր ցանված եղ սերմացուն լրիվ :

— Մնաց յերեք որվա դործ, յերեք որվա լարում, —
խացականչեց Գարսեանն անմարելի խանդով: —
Զուր են Սողոն ու Սամոն սրտերը պղտորում
Ու ամեն ժամ լեղաճաք աղաղակում — «տբակաո՛ր»: —
Տրակոտորը կամք է բերում, տրակոտորն ույժն է հսկա,
Բայց վորպեսզի նա լինի, վոր դա՛ նա գալ տարի,
Հարկավոր է մեզ լարում, հարկավոր է մեզ կամք
Ու միացյալ աշխատանք չի՞ր ու յեղների:

— Վոչ, ընկերներ, յես դեմ եմ, — հակառակեց Սողոն, —
նրանք ուզում են զոռով մեզ սովափահանել:
Առաջարկում եմ կանչել կոլլեկտիվի ժողով,
Մնացած սերմն ուտելու համար բաժանել:
Քեռի Մուքոն դունատվեց: Նայեց ընկերներին:
Վո՞նց... բաժանել սերմացուն, սերմը տանել ջաղա՞ց...
Վոչ: Բողոքում է Մուքոն: Հսկը մեզ չի ների:
Այդ հանցավոր մտքի դեմ նրա սիրտը դողաց:

Տիրեց քարե լուռթյուն: Յեւ զգում էր Սողոն,
Վոր կռվում է ամեն մարդ ներքուստ ինքն իրա դեմ.
Հարկավոր է մի հարված, մի վճռական բողոք,
Վոր կամքերը ջլատվեն, Սողոն հաղթանակ:
— Վոնց վոր ընկ. Ստալինն իր հողվածում գրեց,
Մենք ես տարի, ընկերներ, գլխապտույտ արինք:
Համատարածն էր, վոր մեզ ես որի հասցրեց,
Մեր դեմ լարեց բոլորին, բերեց եսքան հարիւր:

Վոչ բջիջն էր մեղավոր սխալների համար,
Զեմ մեղադրում յես նույնպես չըջկուսկում խոսիլն,
Վոչ դյուզխորհուրդ, վոչ դործկում,
Վոչ եւ դյուզում մի մարդ,
Այլ բոլորն եղ քաղաքի բրեզադներն եյին:
Հազար տեսակ ճառ ասին, հազար սուտ ու չիտակ,
Թղթի վրա գրեցին՝ եսքան պիտի ցանեք,
Մեզ բոլորիս գեցեցին վարկի ու պարտքի տակ,
Տրակոտոր եւ չտվին, դե՛ հմի վո՞նց անենք:

— Զրպարտում ես, անամոթ, — աղաղակեց Սարոն,
Ավելի չուտ դու խոսիր քո մեղքերի մասին,
Ո՞ւր ես ուզում հասցնել եղ մութ ճանապարհով:
Բրեզադներին մի գցի, իզուր մի բամբասի:
— Իսկ դու, ընկեր Սարիբեկ, — Պատասխանեց Սողոն,
Սովորել ես քեզ համար հանդիստ Յերեւանում:
Հիմի եւ յես ես յեկել, դյուզխորհուրդ ես փոխում,
Վոր նախագահ ընտրվես... դու ի՞նչ ես հասկանում:
— Քեզնից լավ է հասկանում, — ձայնեց մի կոմյերիս,
Կուսակցական դպրոցում դուր չի գլուխ մաշել:
Ճիշտ է ասում, դու խոսիր, պատմիր քո մեղքերից,
Կարծում ես չենք իմանում... չըջկոմին չենք ասել:

Թույլ տուր, թույլ տուր յես դրա կեղծ գիմակը
պատուեմ: —

Հովաս քեռին սկսեց մանրամասն պատմել:
— Տո, դու չե՞ս, վոր գիշերով հաց ես տանում անտառ,
Նամակներ ես ուղարկում Զաթնանց բանդիտներին...

Սողոն սաստիկ գոռոնատվեց ու նայում է անթարթ ,
Շարունակում է խոսել հուզված Հովսոս քեռին :

Տիրեց քարե լուսթյուն : Յեւ Սողոյին թվաց ,
Վոր լուսթյունը խոսում , աղաղակում է զի :
Յեւ վորոնում էր Սողոն ճարպիկ մի դարձվածք ,
Վոր կրկին այդ շարագույժ լուսթյունը խղի :
Յեւ չնայած վոր վոմանք հոգնել էյին սաստիկ ,
Եւ վոչ խոտ է մնացել , վոչ էլ ուտելու հաց ,—
Բայց յերբ Սողոն է ասում , նրա առաջարկին .
Այլեւ չեն հավատում նախկին սովորությամբ :
Ձի պատահել , վոր Սողոն մի առաջարկ անի ,
Վերջի վերջո դուքս չգա մի խորամանկ թակարդ .
Վոչ . Սողոյի բերանով խոսում է թշնամին ,
Իսկ խորհուրդը թշնամու չի լինի ուղտակար :
«Ճանել , ցանել մինչև վերջ , թեկուզ քարն էլ ճաքի . . .» —
Այս վճիռն էր վորոճում յուրաքանչյուր ուղեղ :
Սողոն զգաց սարսափով , վոր վորքերը տակից —
Հողը գնում է արագ և չի կարող ուղղել
Դեպի անդունդ սլացող իր կորուստի ճամբան :
Սողոն զգաց , վոր աշխարհն իր հին հունը չեղել ,
Շուտ է յեկել արմատից մի դարավոր անտառ ,
Ու փոխվել են մարդկանց պատիվն ու տեղերը :
Վո՞րն էր պատճառն այդ տխուր , գառն փոփոխումի . . .
Սողոն զգաց , հասկացավ , վոր կոլեկտիվն էր այդ :
Նա սկզբից էր զգում (ու տատանվում էր միշտ) ,
Վոր կոլեկտիվը կճգմի , կխորտակի նրան :
Նա զգում էր բնագույն , վոր իր գերքը գորեղ ,
Կոլեկտիվը կխլի , կտա Գարսեանին ,

Դրա համար էր այդքան ճգնում գիշեր ցորեկ ,
Վոր կոլեկտիվն իր գյուղի սահմաններից վանի :
Նա սովորել էր գյուղում մենակ զեկավարել
Վորպես «կարմիր» տանուտեր՝ հին թափափյին հեղձած :
Ու Սանթրոսի տան գինին և ուղին սպասել
Նախ բջիջի ու հետո «Մայր աթոռի կենաց» :
Իսկ յերբ ընկավ կոլեկտիվ յեռուզեռը գյուղի ,
Յերբ վոր տակին յերբայց պապենական թափափն ,—
«Բնկեր» Սողոն հասկացավ , զգաց գաղափար ,
Վոր հնավանդ կենցաղից նա չի կարող թարկ տալ :
Դրա համար բնագույն նա վորոշեց կովել
Ընդդեմ այդ նոր , ահավոր կորստաբեր շարժման :
Բայց պարտվեց : Յեւ ահա նրա ասողը ծովել ,
Դեպի անդունդ է սուրում անդարձ և անդուման . .

— Եւս իմ սոսածն ասացի . . . ինչ ուզում եք արեք . . . —
Եւ ձեռքն ուժով թափ տվեց ու հեռացավ արագ ,
Թողնելով իր յետևից լուսթյունը քարե
Ու սրախ մեջ տանելով իր վիշաք խայտառակ :

Մթնշաղն էր խտանում : Յեղներն արձակեցին :
Ո՞վ կպահի այս գիշեր . . . ո՞վ կմնա սարում . . .
Չաթնանց Բեյբութը փախել ու դառել է բանդիտ ,
Լծկաններ է փախցնում ու զեղեր է վառում :
Նա սպառնալիք է տվել , վոր իր բանդիտներով
Կը հարձակվի մի գիշեր Գարաշամբի վրա
Ու իբրեւ թե Սողոյին նամակներ է գրում ,
Վոր սա գյուղից հեռանա , չխանգարի նրան . . .

Ու պտտւում ե գլուղում ալդ մութ անեկոսն
Հեղհեղ ավելի ու ավելի համառ .

Նամանավանդ վոր Սողոմ տարածել է , խոսել ,
Թե քաղաք ե գնալու . . . բժշկվելու համար :

Յերկյուղայի յե սաստիկ սարում մնալ գիշերը . . .

Այդ մասին են մտածում : Չնայած չեն խոսում :

Քեռի Մուքոն ճակատին կնճիռներ ե կխտի ,

Բայց առաջարկ անելու չի պտտւում լեզուն :

— Յես կգնամ կմնամ գիշեր յեղներին մոտ ,
Առաջարկեց Ալեքսանն ու հրացանն առաւ ,
Ի՞նչ , սարսափ ե տալիս մեզ մի կուլակի լալիտ :
Ու մենք պիտի տո՞ւն գնանք ցանքը չկատարած :
Հոլաս քեռին կախ ընկալ վորդու հրացանից ,
— Թույլ տուր , թույլ տուր յես գնամ :— Բայց
չթողին նրան :

Նովրուզն իսկույն միացաւ ընկեր Ալեքսանին
Ու յերկուսով միասին լծկանը սար տարան :

Մութ : Մութ : Անտառ : Չխոսկան համր հարսերի պէս
Ծառերը մութ փաթաթած՝ քարացել են վտար
Մի վիթխարի , ահալոր , անհայտ կեսուրի դեմ ,
Վոր վորո՞ճում ե մտքում դարհուրելի վոճիր :
Սկսեցին արածել լծկանները սոված
Գիշերային անտառում , ասվերներին ներքո :
Նովրուզի սիրտը խոնավ յերանությամբ դողալ
Լծկանների լիաթոք փնչոցների յերգով :
Այդ կանաչը հյութավետ , այդ կենսարար հանգիստը ,

Վոր վայելում են հիմա անտառներն ուժատ ,—
Վաղ ստալիտ կիսիւմի լարված աշխատանքի ,
Վաղ կհերկեն , կցանեն ավելի շատ :
Իսկ Ալեքսանն աչքերը թանձր մութին դամած ,
Ու հրացանը սեղմած վոսկրոտ ձեռքերով ,
Իր ընկերոջ ականջին փսփսում ե կամաց
Կարկաշահոս պատմությունն իր պայծառ սիրո :
Լեռնանում ե Նովրուզի յերկտասարդ սրտում
Անպատմելի մի կարոտ , մի վիթխարի ծարավ :
Նա ել ուներ սիրային աշրող մի պատմություն ,
Բայց նա տխուր վերջացաւ . . . Ասլուն տարան :
— Իսկ քո սիրածն , Ալեքսան , վերադարձաւ կրկին ,
Քեզ սպասում ե հիմի . . . դուցե դեռ չի քնած . . .
Քո մասին ե մտածում թաշկինակը ձեռքին . . .
Յես յեղները կպահեմ , դու յեկ , տուն գնա :

— Վոչ , վոչ , Նովրուզ : Չեմ գնա : Քեզ չեմ թողնի մենակ
Չարհուրելի անտառում Չաթնանց Բեյրութի դեմ :
Նա այս գիշեր կերեա : Նա հանգիստ չի մնա :
Նա վրեժ ե վորո՞ճում հիմա , գիտեմ . . .
Սուս . . . Դու չուկ լսեցի՞ր . . . յես լսեցի կարծես . . .
Խշրտոց եր , թե չուկ . . . մարդ կա տանձենու տակ . . .
Ե՛ր , դուրս արի մտակցիր . . . ո՞վ ես . . . ո՞վ կա աշդտեղ .
Պատասխանը վորոտաց— « Թրա՛խկ , Թրա՛խկ , Թրա՛խկ . . . »

— Արի , Լաչին , մոտ արի , ել մի մնա խոով ,
Արի փեսիդ համբուրի , ասա գնաս բարով . . . —
Թեղուչ նանը մղկտում , լալիս ե բարձրաձայն

Ու մոռենում է Լաչինն ինչպես քարե արձան :
Գյուղխորհրդի դրան մոտ կանաչ խոտի վրա
Դըված է նա , հերոսի արնաշաղախ դին :
Վերքը վողորկ ճակատին՝ վորպես կարմիր կրակ՝
Ավելի է բորբոքում հուզված ժողովրդին :

—Թույլ տուր , թույլ տուր յես պարկեմ կանաչ խոտերի
մեջ ,—

Թիրառում է Հովաստին ու չեն թողնում նրան :—
Գլխի յարեն յես առեք իմ գլխի մեջ դրեք ,
Թող իմ արյունը թափվի ճանապարհի վրա :

Իսկ Արուսի յերեսին վիշտը ամպ է դրել :
Այդպես յերկինքն է մթնում արհամիրքից առաջ :
Վե՞տ միայն խոր վիշտ է այդ , այլ ահալոր վրեժ ,
Ազադակող լուսթյուն , քանդակված թառանգ :
Մըմնջում է ինքնիրեն , ներսում , անասելի ,
—Վեր կաց , վեր կաց , Ալեքսան , դու չե՞ս լսում միթե...
Վեր կաց գրկեմ , համբուրեմ... ժողով դնա ելի...
Քեզ հաստատել է ախար կուսկոմիտեն...

Ու թռչում է անետուն կայծակահար այդ լուրն ,
Այդ ահալոր արյունը կարմիր առավոտի :
Հետզհետե հավաքվում ու կուտակվում են լուռ ,
Գյուղն արթնացել գիշերով ու կանգնել է վտառ :
Ու վողորազին անեծքի , վախատունի միջից
Հանկարծ հնչում է հուժկու ձայնը Գարսեանի .

— Այս արյունը , այս զոհը մենք նրանց չենք գիշեր ,
Զի խուսափի վրեժից անարդ թշնամին :
Չաթնանց Բեյրութն ես գիշեր իր անելիքն արաց ,
Խեղ նա մեր շարքերից մեր լավ Ալեքսանին :
Բայց մենք յես չենք նահանջի , մենք կզնանք առաջ ,
Չենք վախենա զնդակից ու չենք տատանվի :
Կամենում են արյունով ճանապարհը փակել ,
Վոր մենք անից դուրս չգանք , ցանքս մնա կիսատ .
Վոր սովը մեզ կոացնի , կոլիտը խորտակեն ,
Վոր ճիւղլարի մեզ ելի կուլակի թաթը :
Հարվածում են նրանք մեզ աշխատանքի ժամին ,
Կամենում են ջլատել մեր կամքը համառ .
Բայց , ընկերներ , դեպի հանդ մինչև վերջը պլանի
Ելեքսանի թանկագին հիշատակի համար :
Մինչև ցանքսը չավարտենք , չենք հեռանա արտից ,
Այս է վրեժն արժանի , պատասխանը հատու :—
Տարեւային ցատկով մոլորում են մարդիկ ,
Յերխառաարդ զոհի դին նորից չըջապատում :

Շրջանային կենտրոնից յեկավ նվազախումբ
Ու կատարեց հերոսի հանդիսավոր թաղումն :
Իսկ Լաչինի աչքերից հոսեց աղի առուն
Ու մոլորվեց միրուքի վայրի մացառներում :

Առավոտյան մութ լուսին Լաչինը լուռ դարձան :
Գոմից յեղներն արձակեց ժլատ արտասվելով :
Քչեց գեպի կուլեկալի ու տիրությամբ հալանեց .
— Ինձ ել գրեք , ընկերներ , յեկա ձեզ ոգնելու :

Գարնանացանն ավարտվեց : Վերջին հատիկն ընկավ :
 • Թաղվեց խոնավ հողի տակ : Նա ել մտավ շերտի :
 Վաղը կճայթի նա այնտեղ , կծլի հաղթական
 Ու կյանք կտա իր մահով նոր հատիկներին :

Մի չարաթ անց, յերեկո, Արուսն յեկավ Ժողով՝
 Վրեժի փայլն աչքերում ու գլխումը ծոցին .
 — Յես ուզում եմ սլաքարել . . . զրեք ինձ կոմսոմոլ . . . —
 Ու խանդավառ ծափերով նրան ը գունեցին :

[illegible]

ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒՄ

722

29445

1930

НАИРИ ЗАРЯН
РУШАНСКАЯ ОКАЛА
ГИЗ СС РА 1930 ЭРИВАНЬ